

Den starke svage

en analys av maktrelationen mellan personlig assistent
och assistansmottagare

Av: Maria Wallin

Socialhögskolan, Lund
SOPA63
VT09

Handledare: Anders Östnäs

Abstract

Author: Maria Wallin

Supervisor: Anders Östnäs

The main objective of my bachelor thesis was to describe and analyse the intricate bipolar power relationship between personal assistants and their clients. My focus was limited to the relationship between personal assistants and clients who have aggressive behaviour as an aspect of their functional impairment. To approach the phenomena I chose a qualitative method and interviewed nine persons from three different perspectives. The interview material was then analysed through Johan Asplund's theory about micro level power but also through parts of Michael Foucault's power analysis.

The result and conclusion of my essay showed that the context of the personal assistants' work is unique in a several aspects. It also gave a picture of a bipolar power relationship wherein elsewhere-existing norms and social rules ceased to be valid and where both parts involved in this relationship seem to be depending on the other in a more complex way than expected.

Keywords: Personal assistant, relationship, power, aggressive behaviour

Innehållsförteckning

1	Förord	1
2	Problemformulering	2
2.1	Syfte	3
2.2	Frågeställningar	3
3	Metod	4
3.1	Avgränsningar	4
3.2	Val av metod	4
3.2.1	Intervjuer, metod och urval	5
3.2.2	Intervjuande personer	6
3.2.3	Genomförande av intervjuer	7
3.3	Analysmetod	8
3.4	Problem, begränsningar och hinder	9
3.4.1	Begreppstillämpning	9
3.4.2	Platsen för intervjun	9
3.4.3	Felkällor	10
3.4.4	Forskningsprocessen och ändrad forskningsfokus	10
3.4.5	Genomföra denna studie på andra sätt?	10
3.5	Etiska överväganden	11
3.1	Förförståelse	11
4	Tidigare forskning och forskningsläget	12
4.1	Forskning om personlig assistans	12
4.1.1	Personlig assistans och LSS	12
4.1.2	Yrket personlig assistent	13
4.2	Forskning på våld inom vård och omsorg	14
4.2.1	Betydelsen av relationen	15
4.2.1	Förekomst av våld inom omsorgen	15
4.3	Offerforskning	16
4.3.1	Vem är offer?	16
4.4	Reflektioner angående tidigare forskning	18
5	Teori	19

5.1	Johan Asplund teori om mikromakt	19
5.2	Michel Foucaults maktanalys	20
6	Resultat	22
6.1	Relationen mellan assistent och assistansanvändare	22
6.1.1	Beskrivningar av relationen mellan personlig assistent och assistansmottagare och betydelsen av denna	22
6.1.1	Relationsbyggande	24
6.1.2	Sätt att bemästra yrket personlig assistent.....	24
6.1.3	Betydelsen av fungerande kommunikation och ett gott bemötande	25
6.1.4	Reflektioner kring relationen	26
6.2	Maktbalansen mellan assistent och assistansmottagare	27
6.2.1	Hos vem finns makten?	27
6.2.2	Reflektioner kring makt	28
6.3	Upplevelser och sätt att hantera denna utsatthet	28
6.3.1	Personliga assistenters utsatthet i arbetet	28
6.3.2	Underrapportering av våldshändelser i yrket	30
6.3.3	Reflektioner kring utsattheten	31
6.4	Personlig assistent, offer?	32
6.4.1	De personliga assistenterna upplevelse av att utsättas för våld i yrket	32
6.4.2	Reflektioner kring assistenter som offer	33
7	Analys.....	34
7.1	Makten i LSS.....	34
7.2	Givarauktoritet och mottagarauktoritet	34
7.3	Organisationens makt	35
7.4	Ett annars omöjligt responsorium	36
7.5	Verkningslös mikromaktutövning och maktlöshet	37
7.6	Tryggheten i relationen	37
8	Sammanfattning.....	38
9	Avslutande diskussion och slutsats.....	40
9.1	Funktionsnedsättningens ändrade innebörd	40
9.2	Varför dessa personliga assistenter inte tillskrivs en offerstatus.....	41
9.3	Höj statusen på yrket!.....	41
9.3.1	Hurdå?	42
9.4	Framtiden för LSS	42
9.5	Områden att utforska vidare	42
9.6	Avslutande ord	43
10	Referenser.....	45

10.1	Litteratur.....	45
10.2	Lagtext.....	46
10.3	Internetkällor	47
11	Bilagor.....	48
11.1	Bilaga 1	48
11.2	Bilaga 2	49
11.3	Bilaga 3	50
11.4	Bilaga 4	52
11.5	Bilaga 5	53
11.6	Bilaga 6	54
11.7	Bilaga 7	55
11.8	Bilaga 8	57

1 Förord

Tack, till er alla som varit med mig under arbetet med denna uppsats. Tack för intervjuer och kloka tankar. Tack till bollplank och nära och kära, för tålamod, uppmuntran, feedback och stärkande ord. Tack till datahaverihjältar och hjälpsamma språkpoliser. Tack till A. T. och M. och för det ni gett mig. Och tack till min handledare Anders Östnäs.

2 Problemformulering

Den förändringsresa och utveckling som personer med utvecklingsstörning genomgått under 1900-talet kan inte annat än ses som en revolution för mänskliga rättigheter. Från att ha varit betraktade som omänskliga varelser som utsatts för övergrepp, varit oönskade, hånade, fruktade och förföljda är gruppen idag fullvärdiga medborgare med lagstadgad rätt till goda levnadsvillkor. LSS (1993:387), lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade som trädde i kraft den 1 januari 1994, är kronan på verket av denna kamp (Grunewald, 2009).

LSS lagen är imponerande inte minst med tanke på att den tillkom mer än ett årtionde innan konventionen om rättigheter för personer med funktionshinder ratificerades av FN (Larsson, 2008). Genom LSS ska den enskilde tillförsäkras goda levnadsvillkor genom lagens insatser (prop. 1992/93:159). För att verkställa LSS-lagens grundtankar uppkom den nya yrkeskategorin; personliga assistenter (Larsson & Larsson, 2004). 2006 hade cirka 18 000 personer personlig assistans i Sverige, kostnaderna för insatsen uppgick till 16,1 miljarder kronor. 2007 uppskattade Socialstyrelsen att det arbetade mellan 50 000 och 60 000 personer som personliga assistenter i Sverige (Larsson, 2008). I flertalet rapporter och skrifter beskrivs detta relativt nya yrke som ett lågstatus-, genomgångs-, ensam- och bristyrke (Socialstyrelsen, 2007).

LSS huvuduppgift är att främja jämlikhet i levnadsvillkor och full delaktighet i samhället och genom detta uppnå goda levnadsvillkor. Målet med LSS är samma för alla som tillhör dess personkrets nämligen rätten att få leva som andra, under goda levnadsvillkor. Men gruppen som LSS inkluderar är, liksom samhället i övrigt, allt annat än homogen. Inom denna grupp finns personer som på grund av sina funktionsnedsättningar har en utåtagerande problematik. Dessa personer kan komma att utgöra risker för personer som vistas i deras närhet, bland annat sina assistenter. När våld förekommer från den som ska tillförsäkras goda levnadsvillkor vem blir då väktare för de som ska garantera dessa? Den tidigare svage har på ett sätt kommit att bli den starke och maktbalansen har kommit att förändrats. Rollerna blir på detta märkliga sätt flytande och svåra att passa in i våra annars rådande definitioner. Offer och gärningsmän kan i denna kontext hamna i positioner där offret blir den som ska garantera sin förövare goda levnadsvillkor. En svensk arbetsmiljöundersökning från 2003 visar att personal

till personer med diagnosen utvecklingsstörning och personal inom psykiatrisk vård var de som oftast utsattes för våld i sitt arbete. 73,7% av dessa hade under de senaste 12 månaderna utsatts för våld eller hot om våld (Lundström, 2006).

Vissa handlingar betraktas som övergrepp när personen utsätts för dem i det privata medan det infinner sig tvivel huruvida handlingen kan anses som ett övergrepp eller ej när personen utsätts för liknande handlingar i rollen som personlig assistent. Detta område inom det sociala arbetet i vilket våld och övergrepp ibland kan vara en del av arbetet förbryllar mig och är det jag med min uppsats vill göra begripligt.

Jag vill understryka att tanken med denna uppsats inte är att försvara övergrepp mot brukare genom att rättfärdiga personalens handlingar eller att ställa mig på deras sida. Min ambition är snarare att nyansera och belysa ett problematiskt område inom socialt arbete som ges lite utrymme i både forskning och media.

2.1 Syfte

Syftet med min uppsats är att utifrån tre valda perspektiv; personliga assistenters, chefers och forskares, beskriva och analysera maktrelationen mellan personliga assistenter och assistansmottagare då den senare har en utåtagerande problematik.

2.2 Frågeställningar

Jag söker svar på följande frågor:

1. Vad karaktäriseras relationen mellan assistent och assistansmottagaren och vad har den för betydelse för assistenternas arbete?
2. Hur kan maktbalansen se ut mellan assistent och assistentmottagare?
3. Hur kan denna utsatthet, i yrket som personlig assistenter, upplevas och hanteras?
4. Hur betraktar de personliga assistenterna sig själva efter att ha utsatts för våld i yrket?

3 Metod

I detta kapitel kommer jag att beskriva min arbetsprocess och redogöra för den metod som ligger till grund för min uppsats, empiri, analys och slutsatser. Jag kommer presentera mina intervjupersoner, min förförståelse och de problem jag tampats med under arbetet med uppsatsen.

3.1 Avgränsningar

Personer med stora och varaktiga funktionsnedsättningar fick 1994 rätt till personlig assistans (Larsson, 2008). Yrkeskategorin personlig assistent som sådan är alltså relativt ny och också säregen som omsorgsyrke. Vissa områden är fortfarande outforskade, av den anledningen valde jag att begränsa min uppsats till att fokusera på personliga assistenter trots fenomen liknande det jag vill undersöka, antagligen återfinns inom andra områden på fältet, som till exempel inom demensvården, psykiatrin, vissa områden inom hälso- och sjukvården och kriminalvården.

3.2 Val av metod

Valet av metod för min uppsats föll sig naturligt till att bli av kvalitativ karaktär. Målet med min uppsats är att analysera den unika relation som finns mellan personliga assistenter och deras assistansmottagare. Människor är alla unika, både assistenten som mottagaren av assistansen, följaktligen finns inget generellt svar på hur denna relation upplevs. Istället blir den specifika upplevelsen av fenomenet och de eventuella likheterna det som blir det intressanta. Med det som utgångspunkt valde jag således den kvalitativa metoden och dess verktyg för att besvara mina frågeställningar.

3.2.1 Intervjuer, metod och urval

Med kvalitativa forskningsintervjuer som Kvale (1997) beskriver nås en förståelse av världen utifrån intervjupersonens perspektiv då deras unika livsvärld kan friläggas inför de vetenskapliga förklaringarna. Dessa intervjuer är varken ett öppet samtal eller något strängt strukturerat frågeformulär. Praktiskt genomförs de oftast med en intervjuguide som underlag för samtalet. Intervjuguiden består av olika teman som kan innehålla olika förslag till frågor. Intervjuerna spelas in och transkriberas, detta material utgör grunden för den kommande analysen och tolkningen (Kvale, 1997).

May (2001) samt Aspers (2007) beskriver båda olika intervjuformer utifrån varierande grad av struktur. De redogör bland annat för de semistrukturerade intervjuerna i vilka intervjuaren i förväg har en färdig lista över områden som ska behandlas och frågor som ska besvaras, intervjuaren intar emellertid en flexibel roll till dessa vilket tillåter både intervjuare och intervjuperson att fördjupa sig i svaren då utrymme ges att utveckla tankar och synpunkter (Aspers, 2007). De intervjuer jag genomfört har haft Kvales (1997) beskrivning av de kvalitativa forskningsintervjuerna som metodfundament och de semistrukturerade intervjuer som specifikt verktyg (May, 2001 & Aspers 2007).

För att lyckas beskriva denna relation och innebörden av den behöver jag en vidare bild och beskrivning av den kontext i vilket fenomenet påträffas. För att uppnå detta blir valet av min metod fördelaktig då intervjupersonen uppmuntras att utveckla sina svar. Ytterligare en styrka i denna metod menar jag är dess flexibilitet. Genom den uppmuntras jag till att se och upptäcka nya aspekter av fenomenet vilket motverkar att jag låser mig vid min aktuella uppfattning.

För att sätta mig in i ämnet, ta del av tidigare forskning och förbereda mig inför mötet med fältet och intervjupersonerna ägnade jag uppsatsarbetets inledningsfas åt litteraturstudier. Detta av respekt mot fältet men även för att få en hög kvalitet på min empiri.

De intervjupersoner som deltagit kommer från skilda organisationer och delar av landet, de har olika bakgrund och utbildning och är av olika kön och ålder. Gemensamt för dem är att de alla, på olika sätt, haft kopplingar till LSS, personer med funktionsnedsättningar och personliga assistenter. Detta har varit en medveten tanke från min sida för att materialet ska ge en så nyanserad beskrivning som möjligt. För att belysa fenomenet har intervjupersonerna valts ut utifrån tre olika perspektiv. Dessa har varit: forskar-, chefs- och personlig assistent perspektiv. Anledningen till varför jag valt att inte enbart intervjua personliga assistenter är att

jag anser att den organisation som till stor del präglas av LSS och i vilken de personliga assistenterna utför sitt arbete i, är högst relevant, därför ville jag få chefernas syn. Jag ville också applicera ett mer utomstående perspektiv och valde av den anledningen att intervjua tre forskare.

3.2.2 Intervjuande personer

Jag har fått tillåtelse av samtliga intervjupersoner ur chefsperspektivet och forskarperspektivet att använda deras namn i min uppsats. Då intervjuerna utifrån dessa två perspektiv haft en mer generell karaktär har intervjuerna med de personliga assistenterna utgått från erfarenheter med enskilda assistansmottagare. Av respekt gentemot assistent, assistansmottagare och anhöriga och av både etiska och sekretessmässiga skäl har jag valt att avpersonifiera samtliga personliga assistenter som jag intervjuat. Jag ville dock behålla de personliga assistenternas personlighet trots anonymiseringen, därför har jag valt att ge dem nya namn, vilka jag kommer använda mig av i redovisningen av intervjumaterialet. Deras uppsatsnamn är, Kristian, Lena och Hannes. Ingen av de personliga assistenterna har haft samma assistansmottagare och de kommer alla från olika geografiska delar av Sverige. Gemensamt för dem är att deras uppdragsgivare alla haft former av utåtagerande problematik som de i sitt arbete som assistent upplevt och fått hitta vägar att hantera.

Samtliga intervjuade chefer har egen erfarenhet av att arbeta med personer med funktionsnedsättningar. De personer jag intervjuat utifrån chefsperspektivet är:

Kenneth Urkedal: Kenneth är verksamhetschef för assistansbolaget Tindra och har jobbat inom LSS verksamhet sedan lagen infördes -94 . Han beskriver sig själv som autodidakt. Som yngre studerade han till läkare men hoppade av utbildningen då han började jobba som behandlingsassistent och, som han själv beskriver det, fastnade för det. 2005 startade han Tindra som har hela Sverige som upptagningsområde och idag ca 22 uppdragsgivare och omkring 100 anställda assistenter.

Annika Wretensjö: Annika har arbetat som enhetschef på Tindra sedan tre år tillbaka, innan dess arbetade hon som personlig assistent och gör det till viss del fortfarande. Hon representerar därför på ett vis både chefsperspektivet och det personliga assistent perspektivet, men har blivit intervjuad främst utifrån chefsperspektivet.

Caroline Nylander: Caroline har arbetat som chef inom LSS verksamhet i Kalmar kommun i 12 år, framförallt med personer med autismspektrumstörningar. För 2 år sedan bytte hon målgrupp och började jobba med personer med psykisk funktionsnedsättning. Hon är i grunden utbildad undersköterska.

De personer jag intervjuat utifrån forskarperspektivet var följande:

Monica Larsson: Monica har en jur.kand. med inriktning mot socialrätt och är fil. dr. i socialt arbete. 2008 kom Monicas avhandling ”Att förverkliga rättigheter genom personlig assistans.” hon har även tillsammans med Stig Larsson gjort studien; ”Att vara ett personligt hjälpmedel” som handlar om att arbeta som personlig assistent.

Ewa Bergbäck: Ewa är universitetsadjunkt i socialt arbete, med vetenskapsområdet handikappvetenskap som specialitet, vid Högskolan i Kalmar. Hon är också doktorand i socialt arbete vid Växjö universitet. Hon ansvarar även för studenter med funktionsnedsättningar samt frågor som rör funktionshinder på Högskolan i Kalmar. I en tidigare profession som arbetsterapeut, har hon arbetat med personer med olika funktionsnedsättningar i 25 år.

Ritva Gough: Ritva är fil. dr. i sociologi och verksamhetsansvarig för Fokus samt FoU-ledare (Forskning och Utvecklings ledare) inom området Äldre och Funktionshinder i Kalmar. Fokus bedriver forskning och kunskapsutveckling inom socialtjänsten och tillhör Regionförbundet i Kalmar län.

I resultat och analysdel kommer jag endast att använda mig av intervjupersonernas förnamn.

3.2.3 Genomförande av intervjuer

Inför samtliga intervjuer har intervjupersonen fått ett informationsbrev (se bilaga 1) som innehållit information om vilka villkor som gäller för deras deltagande och som även innehållit en kort beskrivning av min uppsats syfte (Vetenskapsrådet, 2002). Förhoppningsvis har informationsbrevet förbättrat förutsättningarna för och kvaliteten på materialet av intervjuerna då intervjupersonerna i förväg varit förberedda på vad intervjun kommer kretsa kring. I de tre intervjuer jag gjort utifrån forskarperspektivet, har jag haft intervjuguider som

varit anpassade så att de belyst mitt fenomen utifrån den specifika forskarens område (se bilaga 4, 5 & 6). Till de tre cheferna använde jag samma intervjuguide, med vissa detaljskillnader (se bilaga 2 & 3) och till de tre assistenterna ytterligare en (se bilaga 7). Gemensamt för samtliga intervjuguiden har varit frågor kring två fiktiva scenarion (se bilaga 8). Tanken bakom dessa var att få en gemensam diskussionsgrund för fenomenet på ett generellt plan. För att se om uppfattningarna angående dessa skiljer sig åt mellan de olika perspektivens utgångspunkter.

Jag har genomfört intervjuerna i en medveten ordning. Jag intervjuade personerna från forskarperspektivet först, därefter intervjuades cheferna och slutligen de personliga assistenterna. Utifrån ett tratttänkande föll sig detta naturligt. Jag ville också i intervjuerna med de personliga assistenterna ha med mig den information som framkommit i de tidigare intervjuerna.

Med anledningen av att vissa av de personliga assistenterna kommit från platser långt ifrån Lund genomfördes telefonintervjuer med två av de tre.

För att skapa ett så bra intervjuklimat som möjligt, där de personliga assistenterna kunde känna att de kunde vara både ärliga och öppna i sina svar ansåg jag det särskilt viktigt att som första punkt innan intervjun startade poängtera att jag kommer vara mycket noga med att anonymisera materialet på ett sådant sätt att det inte ska gå att hänföra information som kommer upp i intervjuerna till någon specifik individ. Jag berättade också att jag för min uppsats kommer att intervjua tre olika assistenter och att de alla kommer från olika delar av Sverige även detta för att säkerställa deras anonymitet. De har även getts möjlighet att läsa igenom och komma med åsikter om mitt material innan min uppsats presenteras, detta av respekt mot intervjupersonerna och med anledning av att höja validiteten på min uppsats (Denscombe, 2000). Jag har med hjälp av diktafon spelat in samtliga intervjuer varpå jag transkriberat dem för att lättare kunna analysera materialet.

3.3 Analysmetod

Min tanke är att med Asplunds teori om mikromakt analysera maktrelationen mellan assistent och assistansmottagare. Som bakgrundsteori och för att föra in ett kompletterande makroperspektiv på fenomenet har jag valt att använda delar av tankarna i Foucaults maktanalys. Med denna teoretiska utgångspunkt vill jag beskriva och förklara maktrelationen mellan personliga assistenter och uppdragsgivare och innebörd av densamma. I mötet mellan

teori och empiri vill jag skapa en ökad förståelse av denna relation. Min ambition är att spegla upplevelsen.

3.4 Problem, begränsningar och hinder

Att ifrågasätta sin metod under arbetet med en uppsats är högst relevant. I detta avsnitt tänker jag redovisa de viktigaste tankarna jag haft, som kritik mot min egen metod och insamling av material.

3.4.1 Begreppstillämpning

Jag har under arbetet med denna uppsats tampats med att komma fram till *ett* lämpligt begrepp att använda som benämning på mottagaren av assistansen. Detta för att vara konsekvent och tydlig i min framställning. Jag lyckades aldrig med denna uppgift, istället kan jag i efterhand konstatera att det råder en begreppsförvirring på området angående vilket begrepp som är det mest lämpliga att använda. Det tycks också pågå en ständig utveckling av olika benämningar och förändring av innebörd och betydelse av begreppen. Detta upplever jag utifrån den litteratur jag förkovrat mig i under arbetets gång och de personer jag intervjuat för denna uppsats. Med detta som bakgrund kommer jag i min fortsatta framställning att använda mig av olika definitioner på mottagarna av assistansen; uppdragsgivare, assistansmottagare, den enskilde, person med funktionsnedsättning och brukare syftar alla till de personer de personliga assistenterna arbetar för. Utifrån det jag vill beskriva har jag sedan strävat efter att tillämpa det bäst lämpade begreppet.

Efter samtal och diskussion med bland annat Ewa Bergbäck och utifrån Socialstyrelsens termbank beslutade jag dock att konsekvent använda mig av begreppet funktionsnedsättning och inte funktionshinder. Detta då funktionsnedsättning, enligt Socialstyrelsen, syftar till nedsättning av fysisk, psykisk eller intellektuell funktionsförmåga medan funktionshinder syftar till begränsning som en funktionsnedsättning innebär för en person i relation till omgivningen (<http://app.socialstyrelsen.se/termbank/>).

3.4.2 Platsen för intervjun

När det kom till intervjuerna med de personliga assistenterna uppkom ett problem med var

dessa skulle genomföras. I de båda andra perspektiven föll det sig naturligt att jag kunde genomföra dem på respektive intervjupersons arbetsplats. Då de personliga assistenternas arbetsplats samtidigt var assistansmottagarens hem var det direkt olämpligt att genomföra dem där. Av denna och de stora geografiska avstånden till intervjupersonerna valde jag att genomföra telefonintervjuer med två av de tre personliga assistenterna, den tredje var möjlig att genomföra på annan plats. Jag är medveten om att personliga intervjuer ger mer detaljrik information med anledning av att man ses ansikte mot ansikte och kan iaktta intervjupersonens gester, ansiktsuttryck och kroppsspråk (May, 2001), men av etiska, tids- och resursmässiga skäl anser jag telefonintervjuer som en fullgod lösning.

3.4.3 Felkällor

Har en hjälpare lov att känna ilska, avsky, agg, eller vrede gentemot den person man är till för att hjälpa? Jag har under arbetet med denna uppsats ställt mig denna fråga och undrat hur detta skulle kunna påverka mitt resultat. Om de personliga assistenter inte upplever att de har rätt till samma känslor som de hade haft om de hade blivit utsatta för liknande våldshändelser i det privata, skulle detta kunna påverka deras svar, framställningar och beskrivningar av det fenomen jag med min uppsats vill belysa. Delar av de personliga assistenterna beskrivningar av sina känslor skulle på grund av detta kunna begränsas och till viss del censureras vilket skulle kunna innebära en felkälla i mitt intervjumaterial.

3.4.4 Forskningsprocessen och ändrad forskningsfokus

Mitt forskningsfokus har under arbetets gång förändrats och vissa områden har fått större fokus än de ursprungligen hade. Alla mina intervjuer har bidragit till att forma bilden av fenomenet men intervjuguiderna hade troligen utformats på ett annorlunda sätt om de genomförts idag med mitt slutgiltiga forskningsfokus.

3.4.5 Genomföra denna studie på andra sätt?

Inledningsvis hade jag en ambition att genomföra fokusgruppsintervjuer (Denscombe, 2000) med deltagare från de olika perspektiven. I processen att komma i kontakt med lämpliga intervjupersoner och få dem att ställa upp visade det sig tidigt svårt att få till stånd detta, både

av geografiska som tidsmässiga skäl.

Om detta vore ett större forskningsprojekt hade jag även inledningsvis velat genomföra en kvantitativ undersökning för att bland annat kartlägga förekomsten av den utsatthet, som ingår i den relation jag vill beskriva. Detta ligger dock inte inom ramarna för min uppsats syfte, om än det vore ett ytterst bra komplement.

3.5 Etiska överväganden

Som etisk vägledning i arbetet med denna uppsats har jag använt mig av de forskningsetiska principer som getts ut av vetenskapsrådet. Rådet uttrycker i *individskyddskravet* att de individer som deltar i forskning ska skyddas från fysisk och psykisk skada. Detta krav bygger i sin tur på fyra allmänna huvudkrav för forskning; informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet (Vetenskapsrådet, 2002). Jag har haft individskyddskravet som utgångspunkt i mitt förhållningssätt till de personer som berörs av mitt uppsatsarbete. Då min undersökning kan komma att beröra känslig information menar jag att det är extra viktigt att inta ett så etiskt förhållningssätt som möjligt under arbetet med denna uppsats.

3.1 Förförståelse

Jag har en förförståelse kring det fenomen jag valt att undersöka. Jag har själv arbetat som personlig assistent till två män med autism där jag upplevt denna typ av problematik. Jag vill i sammanhanget poängtera att min upplevelse av att jobba som personlig assistent är övervägande positiv och något jag känner stor stolthet över. Jag är medveten om att min förförståelse kan påverka min uppsats men med en reflekterande och ifrågasättande inställning från min sida redan från processens början och med hjälp från min handledare under uppsatsarbetet tror jag att min förförståelse har varit mig till stöd snarare än till last.

4 Tidigare forskning och forskningsläget

För att ge en bild av det område jag kommer att beskriva och på vilken kunskapsbas min uppsats vilar, kommer jag här att skildra hur personlig assistans beforskats. För att komplettera detta, med hänseende till mitt syfte och mina frågeställningar, har jag även valt att ta upp forskning om våld inom vård och omsorg för att avsluta med ett kortare avsnitt om relevant forskning kring offer.

4.1 Forskning om personlig assistans

Genom åren har relativt stor forskning bedrivits kring personliga assistenter och deras arbete. Fortfarande finns dock kunskapsluckor, i detta stycke kommer jag att presentera delar av forskningen kring personlig assistans som är relevant för min uppsats syfte.

4.1.1 Personlig assistans och LSS

Monica Larsson undersöker i sin avhandling från 2008 hur rättigheterna som formuleras i LSS kan förverkligas genom personlig assistans, både utifrån lagstiftning men också utifrån det praktiska genomförandet och de problem som kan uppkomma. Självbestämmande, inflytande och valfrihet är utifrån handikappspolitiska mål utmärkande för utformningen av personlig assistans, menar Larsson (2008). Dessa ledord förutsätter att den enskilde har förmågan att uttrycka sin egen vilja, vilket inte alla som har rätt till personlig assistans har. Ett sätt detta uttrycks på i lagtexten är genom valfriheten att välja vem som ska administrera assistansen och vem som ska anställas som assistent (Larsson 2008). Alternativen för vem personen väljer ska administrera assistansen är: kommunen, privat assistansanordnare eller ett kooperativ. Som assistansanvändare har du också möjligheten att själv vara arbetsgivare (Socialstyrelsen, 2007). Personlig assistans ska alltså vara ett stöd, som den enskilde ska ha omfattande inflytande över (Larsson 2008).

Larsson (2008) skriver att rättspraxis har visat att stöd i att kunna kommunicera och aktiv tillsyn, det vill säga att hindra personen från att förstöra föremål eller skada sig själv, utgör grundläggande behov som personlig assistans kan beviljas för. Hon menar vidare att det krävs kompetenta personer med ingående kunskaper för att verkställa detta på ett bra sätt. Larsson (2008) beskriver vidare att brukare och assistent kan ha olika uppfattningar om vad som är ett behov. Vem som har rätt att definiera vad som är ett behov i en specifik situation är inte alltid självklart. Här ger heller inte förarbetena någon konkret vägledning.

4.1.2 Yrket personlig assistent

Larsson (2004) beskriver hur yrket personlig assistent i flertalet rapporter beskrivs i bildliga ordalag såsom att assistenten är brukarens startmotor, dess armar och ben eller bättre jag. Socialstyrelsen uttrycker att dessa typer av beskrivningar av personliga assistenter kan få assistenterna att framstå som ett passivt redskap (Socialstyrelsen, 2005).

Stig Larsson och Monica Larsson beskriver i sin studie från 2004 yrket personlig assistent och vilka möjligheter och svårigheter som ingår i yrkesrollen. Av de personliga assistenter som deltog i studien framgick att de upplevde en hög arbetstillfredsställelse och att de trivdes i sitt yrke. Hela 85 % av deltagarna beskrev sin relation till sin brukare som bra eller mycket bra. Merparten av dessa beskrev även att relationen karaktäriserades av både yrkesmässiga och kamratliga sidor. Just att inte att rollerna i vissa fall flöt samman upplevde många assistenter som svårt. Trots den höga tillfredsställelsen i arbetet som personlig assistent övervägde flertalet att inte stanna i yrket. Den vanligaste förklaring till detta var att personerna hade andra framtidsplaner. Larsson och Larsson (2004) menar att kraven de verksamma personerna ställer på sitt yrke som personlig assistent påverkas av att de betraktar det som en tillfällig sysselsättning. Om planerna hade varit att stanna i yrket för en överskådlig framtid hade förmodligen behovet av högre lön, fortbildning handledning etc. varit större. Forskarna menar vidare att personliga assistenters arbetsförhållande är högst unika och att det finns föga kunskap om dessa då den unika anställningsform personliga assistenter inte har varit etablerad någon längre tid (Larsson & Larsson, 2004).

Socialstyrelsen har på uppdrag av regeringen och i samarbete med Arbetsmiljöverket och den statliga Assistanskommittén genomfört en sammanställning av svensk forskning som finns inom området personlig assistans. Resultatet av uppdraget har publicerats i två rapporter, den första *Personlig assistans - en forskningsinventering* kom 2005 och den andra *Personlig assistans som yrke* gavs ut 2007. I rapporterna identifieras de yrkesmässiga problem

personliga assistenter möter i sitt arbete och förslag på vad som bör göras för att utveckla detta. Många personliga assistenter beskriver sitt yrke som både utvecklande och meningsfullt och att de upplever en stor arbetsglädje i sitt jobb. Flertalet beskriver hur de upplever sig privilegierade att få medverka till att förbättra livssituationen för sin assistansmottagare. Men rapporterna beskriver också yrket som ett yrke med låg status, otrygga anställningsförhållande, en låg lönebild, att det för många betraktas som ett genomgångsyрке, ett ensamarbete, ett yrke med dålig möjlighet till fortbildning och att det finns stora rekryteringsbrister. Dessa är områden som skapar oro hos assistenterna och de områden som rapporten från 2007 lyfter fram som områden som bör utvecklas. Rapporterna lyfter också fram organisatoriska brister som otillräcklig introduktion och fortbildning av assistenterna. Det finns också problem i arbetsmiljön och många assistenter upplever både hot och våld i arbetet. Rapporten tar också upp asymmetrin i relationen mellan assistent och assistansmottagaren och hur båda parter står i beroendeställning till den andre (Socialstyrelsen, 2007). Rapporten från 2005 tar även upp svårigheterna med de makt- och beroendeförhållande som är inbyggda och uppkommer i relationer mellan människor som ger och tar emot hjälp från varandra och hur det för att hantera dessa krävs såkallade bemästringsstrategier. En annan yrkesmässig svårighet som många personliga assistenter beskrivit i dessa rapporter (Socialstyrelsen, 2005, 2007) är hur yrket väcker flertalet etiska frågor som den enskilda personliga assistenten oftast tvingas hantera i en ensam arbetssituation. Många assistenter upplever det som psykiskt påfrestande att förverkliga LSS, lagens intentioner och de svårigheter som en påfrestande hjälparroll kan föra med sig. Flertalet assistenter utvecklar olika strategier för att bemästra detta, som att till exempel byta miljö eller söka socialt stöd. Rapportern lyfter också fram baksidor med sekretessen och att värna om brukarens integritet, i den bemärkelsen att det skapar hinder för assistentens möjlighet att diskutera sin arbetssituation och att få konkret handledning.

4.2 Forskning på våld inom vård och omsorg

Yrkeskategorin personlig assistent har inte varit etablerad under någon längre historisk tid. Kunskapen på området är därför förhållandevis outforskad. Av denna anledning har jag därför valt att presentera forskning angående våld inom andra vårdkategorier.

4.2.1 Betydelsen av relationen

I sin avhandling från 2006 beskriver Mats Lundström vårdarens utsatthet och upplevelser i samband med våld i gruppboheter för personer med utvecklingsstörning. Han tar upp att personer med utvecklingsstörning som har svårigheter med det talade språket och kommunikationen med andra i sin omgivning lätt kan hamna i en mycket utsatt position i vilken de blir starkt beroende av ett fungerande samspel med sin personal för att bli förstådda. Av att inte bli förstådd kan lätt frustration och aggressivitet uppkomma. Detta ställer höga krav på personalens kreativa förmåga att finna alternativa metoder till allmänt vedertagna sätt att kommunicera för att förstå och nå dessa personer. Lundström menar att det är viktigt att personalen har kompetensen att överbrygga funktionsnedsättningens begränsningar för att upprätta ett tillfredställande samspel. Lundström redovisar en undersökning gjord av Dunlap och medarbetare som även den visar en tydlig minskning av aggressivt beteende hos personer med utvecklingsstörning som fick en adekvat kommunikationsträning (Lundström, 2006).

4.2.1 Förekomst av våld inom omsorgen

Lundström hänvisar i sin avhandling till en svensk arbetsmiljöundersökning från 2003 som visar att personal till personer med utvecklingsstörning och inom psykiatrisk vård var de som oftast utsattes för våld i sitt arbete. Hela 73,7% av dessa hade under de senaste 12 månaderna utsatts för våld eller hot om våld (Lundström, 2006).

I Åkerströms rapport från 1993 sammanfattas resultatet av en undersökning om våld och hot mot anställda inom Landstinget. Resultatet visar bland annat att drygt hälften av de personer som deltog i studien uppfattar aggressivt beteende hos patienter som ett problem i det dagliga arbetet. Hälften uppgav att de någon gång hade blivit utsatta för sexuella anspelningar från patienters sida. Åkerström själv antyder att hon tror att detta är mer vanligt förekommande än vad resultatet visar. En möjlig förklaring till detta menar hon skulle kunna finnas i tabun över att känna avsmak och antipati gentemot den brukare personen är till för att vårda. För att skydda sin person väljer man då istället att inte berätta. Sexuella anspelningar var vanligare bland kvinnorna som även uppfattade detta som mer obehagligt. Vidare uppgav 40 % av deltagarna att de ibland känner sig rädda för patienter. En fjärdedel uppger att de skulle vilja gå i självförsvarskurs.

Åkerström (1993) gör också en diskussion om reaktioner och konsekvenser hos personalen av att utsättas för aggressivt beteende från patienter. Vissa av de reaktioner som kommit fram

genom undersökningen påminner om reaktioner som går att se hos brottsoffer. Vidare beskrev vissa att de fått en sämre självkänsla och att de tvivlar på sin egen yrkesidentitet. Den åtgärd som flest av undersökningens deltagare efterfrågade var utbildning i hur man förstår sina patienter och dess beteende bättre (Åkerström, 1993).

31 % av de vårdare som deltog i Lundströms avhandling hade under det föregående året blivit utsatta för våld. De beskrev känslor av maktlöshet, otillräcklighet och vrede i anslutning till våldet men även en konstruktiv syn på situationen som präglades av glädje, respekt och självreflektion. Lundström anser att många vårdare upplever våld i sitt yrke som ett känsligt område att prata om. Detta kan bero på, menar han, att vårdare inte vill utelämnas de boende och deras anhöriga men också på en känsla hos dem själva av att inte räcka till.

Lundström (2006) berör också problemet underrapportering i undersökningar om våld inom vården. Orsaken till detta menar han dels är att det inom vården råder en accepterad uppfattning om våld som en del i arbetet. Vidare menar han även att det finns brister i rutiner kring rapportering av dessa händelser och att personalen upplever rapportering av våld som verkningslösa.

I annan studie undersöker Åkerström (1999) personal inom äldreomsorgens upplevelse av våld i sitt yrke. Av den framgår att personalen inte definierade brett och slag som våld.

4.3 Offerforskning

Läran om brottsoffer, viktimologi, är en tvärvetenskaplig disciplin som inkluderar flera ämnen, bland annat sociologi, psykologi, straffrätt och rättsvetenskap (<http://www.aklagare.se/131/Ordlista/Viktimologi/>). Följande avsnitt kommer inte ge en heltäckande bild av området, utan snarare en kortare introduktion av viktimologins grundläggande tankar och forskning som kan bidra till en förståelse av mitt valda fenomen.

4.3.1 Vem är offer?

I samtal, media, berättelser och lagtexter används begreppet offer på olika sätt, så vem är egentligen ett offer? Myndigheter, politiker, ideella organisationer och media påverkar på olika sätt allmänhetens uppfattning om vem som är offer och vem som inte är det. Genom att framhålla eller tona ned offrens ansvar eller lidande, det behjärtansvärda, det modiga eller det dumdristiga i deras agerande väcker det känslor av fördömande eller sympati för olika

personer. I Åkerström och Sahlins antologi från 2001 visar forskare från olika områden hur människor både tar hjälp av och begränsas av de etablerade föreställningarna om vad ett offer är och vad det har för betydelse för den enskilda individen. Att betecknas som brottoffer efter att blivit utsatt för ett brott är dock inte någon självklarhet. Oftast krävs även att personen blivit utsatt för vissa typer av brott såsom våld, stöld eller skadegörelse för att bli betraktad som offer. Dessutom är offerstatusen beroende av personen som begått gärningen och att denna kan betecknas som gärningsman. Det tycks också krävas att offer är, handlar och reagerar på ett visst sätt (Åkerström & Sahlin (red), 2001).

Åkerström menar att olika gruppers offerstatus förändras genom tiderna och tar som exempel upp hur kriminologen; Nils Christie för 14 år sedan beskrev hur kvinnor som misshandlas av sina män inte tillskrevs någon fullständig offerstatus till skillnad från idag. Betydelsen och synen på offer är alltså inte något konstant eller objektivt utan något socialt producerat. Åkerström beskriver också hur vissa offer i kontrast mot en generalisering av sig som person och offer för ett visst brott producerar motberättelser. Personen behåller då vissa av offerskapets associationer medans den förkastar andra. De tonar ned sitt eget offerskap, därför att det ofta är viktigare att framstå som en kompetent människa än en person värd allmänhetens medlidande. Men det kan också upplevas fördelaktigt och finnas ett intresse i att tillskriva enskilda personer eller grupper offerstatus för att befria dem från ansvar och istället väcka sympati och empati. Tham menar att en annan positiv aspekt av att tillskrivas offerrollen är att med den följer rätten att från sin omgivning kunna kräva att bli bemött med respekt och förståelse och få ta del av olika former av stöd. Men i processen att tillskriva någon en roll som offer kan andra komma att utpekats som skyldiga och en strid om offerrollen kan uppkomma, där både strukturella förhållanden och maktrelationer påverkar utfallet (Åkerström & Sahlin (red), 2001).

Offerrollen är komplex, den kan upplevas som både tilldragande som fränstötande. Vi tycks parallellt ha behov av såväl medlidande som att uppfattas som kompetenta individer. Att få båda dessa behov och till viss del motpoler tillgodosedda i en offerroll kan vara en knepig uppgift. Det blir viktigt att uppmärksamma i vilka situationer och under vilka förhållanden offeridentiteten skapas respektive förkastas (Åkerström & Sahlin (red), 2001).

4.4 Reflektioner angående tidigare forskning

Jag förstår LSS lagen som ett nödvändigt komplement, till den svenska nationella lagstiftningen för att skydda personer med funktionsnedsättnings mänskliga rättigheter. De personliga assistenterna har sedan tillsatts som väktare för dessa rättigheter. Forskningen beskriver personlig assistans som ett yrke som är krävande och som ställer höga krav på kompetens. Särskilt lyfts kommunikationskompetens fram. Larsson (2008) beskriver att hjälp för att kunna kommunicera är ett behov som kan ge rätt till personlig assistans genom LSS, Lundström (2006) bekräftar detta som en viktig uppgift i arbetet med personer med utvecklingsstörning och hur dessa personer annars kan hamna i en mycket utsatt position om inte personalen har tillräcklig kompetens kring detta. Det ställs alltså höga krav på assistenters skicklighet samtidigt som forskningen ger en bild av att det i praktiken inte finns några krav på formell kompetens. Yrket beskrivs som ett bristyrke, som saknar kontinuitet då många personliga assistenter ser det som ett genomgångsyрке. Detta blir motsägelsefullt.

Rimligtvis har delar av den problematik som Åkerströms studie från 1993 presenterar, förts över till yrket personlig assistenter. Hennes undersökning genomfördes innan LSS-lagen trädde i kraft den 1 januari 1994, i samband med detta fördes huvudansvaret för den grupp jag vill beskriva över till kommunerna från landstingen (Larsson, 2008).

5 Teori

I min uppsats kommer jag att analysera maktrelationen mellan assistent och assistansmottagare. Fokus och utgångspunkt för min analys ligger därför främst på en mikronivå. Som analysverktyg har jag valt Asplunds beskrivning av mikromakt som jag i analysen sedan kommer modifiera något för att kunna applicera på de unika förhållande som finns i denna relation.

I relationer speglas inte enbart maktordningar utan även strukturer och samhällsklimat, därför blir det viktigt att inte bortse från makronivån, som även den sätter ramarna och påverkar denna relation och som sannolikt kommer av avspeglas i maktutövandet på en mikronivå. Av den anledningen har jag lyft in delar av Foucault maktanalys som ett slags makroraster för min kommande analys.

5.1 Johan Asplund teori om mikromakt

Johan Asplund gav sig i kast med att förklara de mest elementära mekanismerna för maktutövning. Dessa formulerar han i begreppet mikromakt. Han menade att den mest fundamentala maktutövningen praktiseras ansikte mot ansikte mellan individuella aktörer och kan liknas vid en klassisk duell. Mikromakt formulerar Asplund i begreppen social responsivitet, asocial responslöshet och uppkomsten av responsorium. Social responsivitet liknas vid ett växelspel där åtminstone två interaktionsdeltagare med äkthet responderar på varandras beteende. Ett socialt responsivt beteende karaktäriseras av rollövertagande, det vill säga förmågan att föregripa den andre interaktionsdeltagarens perspektiv. Det präglas vidare av ömsesidighet där de inblandade bekräftar varandras existens genom att erkänna och bejaka den andre. När social responsivitet är enrådig uppkommer ett såkallat responsorium. Detta responsorium påverkas sedan av den sociala kontext det uppstår i. Asplund menar att alla relationer innehåller en maktdimension men så länge parterna är på god fot med varandra går denna maktdimension inte att urskilja, maktdimensionen ligger då latent. Men om någon av parterna skulle väcka den andres missnöjen kan den sociala responsivitetens motpol

uppkomma; den asociala responslösheten vilket hindrar ett responsorium från att uppstå. Att bete sig asocialt responslöst är en form av mikromaktutövning och bestraffning av den andra parten. Detta kan ta sig uttryck i sublima metasignaler, såsom knappt märkbara skiftningar i blickriktning. Det är en form av sanktion mot andra interaktionsdeltagare och ett sätt att beröva dem deras fria nyttigheter. Ett exempel på en fri nyttighet är en hälsning. Av en fri nyttighet går det inte att fastställa en kvantitet, de kan inte heller lagras eller förbrukas. Den fria nyttigheten är gratis. I ett scenario där en interaktionsdeltagare initierar en hälsning, varpå deltagaren hälsningen riktas mot medvetet väljer att inte svara, har den senare agerat på ett asocialt responslöst sätt och berövat den andra något, nämligen dess fria nyttighet. I detta upphör den fria nyttigheten att vara just fri och handlingen blir till en bestraffning av den andre. Även ömsesidigheten upphör att existera i relationen, då att bete sig asocialt responslöst berövar den andra möjligheten att erkänna dig. Att undanhålla någon dess fria nyttighet blir ett mikromaktmedel. I ett responsorium kan inga former av asocial responslöshet existera (Asplund, 1987)

5.2 Michel Foucaults maktanalys

Michel Foucault betraktade makt som något dynamiskt. Makten befinner sig i ständig rörelse, byter konstant mening, fokus och uttryck. Makt är inte något privilegium som en enskild individ tilldelas, utan snarare ett samspel som pågår mellan jämsides existerande krafter (Beronius, 1991). Hur makt uttrycks i relationer, hur den befästs och hur medel används för att uppnå den, var frågor som Foucault sökte svar på (Ritzer, 2003).

Makt, enligt Foucault, ingår som en grundläggande komponent i alla relationer. Detta maktspel som utspelas i alla mänskliga relationer, är inte något som är, utan något som utövas. Förutsättningarna för relationer är beroende och formas av hur detta samspel tar sig uttryck och i vilken kontext det utspelas. Enligt Foucault skapar makt ofrånkomligt ett motstånd mot densamma. Detta motstånd uppstår som en reaktion mot makten och de två kan bli svåra att åtskilja (Ritzer, 2003). Vidare menar Foucault att aktörer som ingår i dessa interaktioner ofta inte är medvetna om deras egen maktutövning, i vilken kedja den skapas eller vilka konsekvenser den kan få. En aktör kan på samma gång vara utsatt för maktutövning som att de själva utövar makt. Vem som innehar makten blir svårt att avgöra då den existerar i en växelverkan mellan de inblandade aktörerna (Beronius, 1991). En person kan befinna sig i överläge i en kontext och underläge i en annan (Nilsson, 2008).

Handlingar för alltid med sig konsekvenser. Trots medvetna intentioner bakom makthandlingar går det aldrig att helt kontrollera konsekvenserna av dessa eller dess utfall, detta tillför makt en icke intentionell aspekt. I denna osäkerhet tillåts maktpositioner att förändras (Nilsson, 2008).

6 Resultat

I detta resultatkapitel kommer jag främst att belysa det unika med den relation som jag menar finns mellan assistent och assistansanvändare utifrån det som framkommit i mina intervjuer. Jag har strukturerat detta kapitel utifrån mina frågeställningar. I de olika delkapitlen vill jag således åskådliggöra denna relation utifrån den utsatthet som finns hos dessa assistenter, hur mina intervjupersoner ser på maktbalansen mellan brukare och assistent, slutligen ställer jag mig frågan om assistenter kan betraktas som offer. Varje delkapitel avslutas med ett reflekterande avsnitt. Efter att ha gjort denna beskrivning utifrån vad som kommit fram i mina intervjuer, kommer jag i kapitel sju analysera resultatet utifrån mitt teoretiskt valda underlag.

6.1 Relationen mellan assistent och assistansanvändare

I följande delkapitel kommer jag redovisa resultatet av beskrivningarna av denna relation som framkommit i mina intervjuer.

6.1.1 Beskrivningar av relationen mellan personlig assistent och assistansmottagare och betydelsen av denna

Alla intervjuade assistenter beskriver överlag sin relation till sina brukare på ett starkt, engagerat och positivt sätt trots den utåtagerande problematik som ingår i denna. Beskrivningar av negativa eller besvärliga aspekter kommer egentligen bara upp i direkta frågor.

Hannes uttrycker att det bästa med arbetet som personlig assistent är att hans assistansanvändare tvingar honom till att frånga annars allmänt rådande normer och att hans uppdragsgivare lär honom helt nya sätt att se på världen och vad det innebär att vara social. Han beskriver relation till sin uppdragsgivare som en relation där helt andra spelregler råder än i andra relationer. Lena beskriver relationen till sin brukare på följande sätt:

Jag har en väldigt bra relation till henne, hon säger att hon älskar mig.

Hannes ser sig själv som sin brukares redskap, hans brukare har förmågan att gå, men förutom det behöver han stöd för att tillgodose alla sina övriga grundläggande behov. Detta kan liknas med de metaforer som bland annat Larsson (2004) tar upp som vanliga beskrivningar av yrket personlig assistent. Lena beskriver sig själv som mycket tålmodig, detta menar hon gör att hon upplever att hon får mycket tillbaka av det hon ger i sitt yrke och säger vidare att hon upplever det som en styrka.

Kristian framhåller att arbetet för de assistenter som jobbar med hans brukare skiljer sig åt då hans uppdragsgivare har olika relationer till alla sina assistenter. Detta påverkar vad de gör tillsammans och hur de gör det. Även Ritva talar om detta, hon menar att personer med funktionsnedsättningar behöver olika assistenter för olika ändamål, om personen gillar fotboll behöver den åtminstone en person som gillar att se fotboll. Hon menar att gemensamma intressen skapar en gemensam glädje vilket höjer kvalitén på assistansen.

Både assistenter och chefer beskriver också sidor av utsatthet som präglar relationen. Kristian berättar om hur hans brukare vid ett tillfälle suttit och spänt ögonen i honom med en kökskniv i handen. Att han inte upplevde rädsla i denna situation, uppger han var att han känner sin brukare så väl att han visste att det bara var en slump att han råkat ha kniven i handen samtidigt som han suttit och funderat. Vidare beskriver han att det finns risker i att personer inte stannar någon längre tid i yrket som personlig assistent då de aldrig hinner etablera den relation som krävs för att kunna känna sig trygg i situationer som till ytan kan tyckas hotfulla. Annika beskriver, liksom de personliga assistenterna, att det handlar om kännedom om brukaren och att kunna se när personen blir orolig och på väg att bli våldsam. Om assistenten har denna kunskap om personen, finns troligen också verktygen för att kunna hantera situationen.

Ewa samt Monica beskriver också att upplevelsen av denna utsatthet kan vara högst individuell. Alla bär med sig sin egen form av normalitet och gränsen för vad som är ett övergrepp kan skilja sig åt från person till person. Därför kan rekryteringsprocessen bli särskilt viktig och att arbetsgivaren som Ewa uttrycker det:

Pusslar ihop rätt person med rätt person

Cheferna menar att en god relation och att brukare och assistent har förståelse för varandra är grundförutsättningen för ett gott resultat i arbetet.

6.1.1 Relationsbyggande

Ewa beskriver vikten av att låta relationen, vetskapen och kännedomen om personen och innebörden av dennes funktionsnedsättning växa fram i mötet mellan assistent och personen med funktionsnedsättningen. Hon rekommenderar aldrig att lära känna, eller skaffa sig kunskap om en person med funktionsnedsättning genom att läsa journaler, annat skrivet material om personen eller att någon annan informerar om vem personen är. Denna kunskap ska alltid komma från personen själv. Beroende på personens funktionsnedsättning kan detta ställa höga krav på den blivande assistentens kreativa förmåga för att nå fram till personen med funktionsnedsättning. På så sätt, menar Ewa, förses personen med funktionsnedsättning med makt över den bild som förmedlas av honom eller henne. Hon berättar också att många personer med funktionsnedsättning har svårt att knyta an till sina assistenter. Många kan känna sig osäkra på om assistenten kommer stanna. Det blir då en trygghet i att inte släppa in nya personliga assistenter på livet med anledning av att de då slipper bli sårade om de senare skulle försvinna. Detta ställer höga krav på assistenter, att de i processen att bygga en relation till personen klarar att överbrygga detta hinder. Ritva beskriver på liknande sätt att det är omöjligt för en person som kommer att komma att behöva assistans under hela sitt liv att utveckla en emotionell relation till alla sina assistenter. Hon menar inte att de personliga assistenterna ska agera på något känslomässigt kallt sätt i sitt yrke men de får inte heller bli huvudperson i sin brukares liv.

6.1.2 Sätt att bemästra yrket personlig assistent

Alla intervjuade assistenter beskriver att de behöver olika slags ventiler och distans för att orka med sitt yrke, främst mentalt. Hannes arbetar som personlig assistent på somrarna mellan studier, Kristian har ett annat arbete vid sidan om yrket som personlig assistent och Lena åker utomlands och arbetar under två perioder per år. I Socialstyrelsens rapport från 2007 framkommer att många assistenter upplever att hjälparrollen kan föra med sig psykiska påfrestningar och att många utvecklar olika strategier för att bemästra detta som att till exempel byta miljö eller söka socialt stöd. Det som Hannes, Lena och Kristian beskriver kan ses som exempel på sådana strategier som gör att de klarar av sitt yrke. Lena säger angående att hon arbetar utomlands:

... det måste jag för att orka, för det är ett så pass krävande jobb... ibland är man jättetrött på det, ibland älskar man jobbet men det är jättekrävande.

Samtidigt som hon beskriver sina eget sätt att hantera sitt arbete hämtar hon samtidigt kraft och inspiration från sin brukare, Lena säger:

Det roliga i jobbet är ju utvecklingen och att man når de mål man sätter upp med henne

6.1.3 Betydelsen av fungerande kommunikation och ett gott bemötande

Ewa framhäver, som mycket av tidigare forskning också gjort, exempelvis Lundström (2006), vikten av kommunikation, hon betonar också styrkan i humor och hur personens egen humor kan användas. För att våga detta krävs dock att man känner personen menar hon.

Hannes är den assistent vars uppdragsgivare har det mest begränsade språket av de tre intervjuade. Han kan med säkerhet inte säga att hans brukare vet vem han är trots att han jobbat där en längre tid. Det som skulle kunna tyda på att han ändå gör det är att hans beteendemönster förändras något tillsammans med olika assistenter. Den bästa kontakt Hannes fått med sin uppdragsgivare har varit genom musik och att de tillsammans spelat piano. Lundström menar att det är viktigt att personalen har kompetensen att överbrygga de kommunikationsbegränsningar som funktionsnedsättningar kan föra med sig för att upprätta ett tillfredställande samspel (Lundström, 2006), vilket Hannes ger uttryck för.

Annika belyser vikten av att ha ett förhållningssätt som präglas av positiv bekräftelse och ett gott bemötande, det menar hon skapar en god relation mellan personlig assistent och uppdragsgivare. I det förhållningssätt som Annika beskriver ingår som uppgift i assistentyrket att finna sin brukares goda sidor, även om dessa är få och svåra att upptäcka. De ska sedan vara utgångspunkterna i de personliga assistenternas arbete och deras förhållningssätt till sina brukare. De negativa aspekterna ges ett begränsat utrymme och uppmärksamhet vilket även begränsar deras utrymme i relationen.

Kenneth menar vidare att en relation, i sig, som genomsyras av bekräftelse, positivt bemötande och där kraven skalas bort har kunnat ersätta behovsmedicin för vissa av hans uppdragsgivare. Men att lyckas etablera denna relation är en av de stora utmaningarna för personliga assistenter, vilket gör det till bland de svåraste yrkena inom vård och omsorg, menar Kenneth. Han menar att svårigheten är att man kommer så otroligt nära. Han tror att

många assistenter tillslut omedvetet börjar projicera sina egna värderingar i relationen till sina uppdragsgivare och att den personliga assistenten kliver in i sin uppdragsgivares integritet. Brukaren kan då förlora delar av sin identitet. Det är viktigt att brukaren har delaktighet i sitt eget liv, då händer det saker med uppdragsgivarna beskriver han. De blir troligen svårare att styra och arbeta med, men brukaren mår bättre och får en högre livskvalitet.

Ritva menar på liknande sätt att assistenterna många gånger får en starkare relation till sin uppdragsgivare än tvärt om och att assistenterna då kan komma att brista i sin professionalitet. De personliga assistenterna kan då komma att överföra för mycket av sina egna värderingar på personen med funktionsnedsättning vilket gör att ett grus kan uppkomma i relationen.

Hannes som tidigare arbetat som timvikarie åt ett flertal uppdragsgivare berättar om en person som han var ledsagare åt vars funktionsnedsättning han aldrig fick en egentlig beskrivning av. Det enda han egentligen fick veta var att personen hade svårigheter i sociala situationer. Utifrån denna kunskap formade han sedan sitt arbete och byggde en relation till personen. Det positiva i detta skulle kunna vara som Kenneth uttrycker sig:

... vi jobbar med människor inte funktionshinder

6.1.4 Reflektioner kring relationen

Samtliga assistenter verkar ha en relation till sina uppdragsgivare där båda parter ger, tar och får tillbaka. Ömsesidigheten i relationen tycks mer påtaglig i Lena och Kristians relationer till sina uppdragsgivare än vad den är i Hannes. För honom tycks det svårt att komma längre i relationen. Hannes relation till sin brukare känns i beskrivningen mer ensidig än ömsesidig, som exempel kan han inte med säkerhet säga att hans uppdragsgivare vet vem han är.

Just hur Annika beskriver förhållningssätt, bemötande och en god relation till assistansanvändare skulle möjligen kunna ses som den professionella komponenten i assistent-/uppdragsgivarrelationen. I det förhållningssätt som Annika beskriver ingår i assistentens professionalitet i relationen till sin brukare, att likt en detektiv finna sin brukares goda sidor. Lyckas den personliga assistenten med denna uppgift begränsas de negativa aspekternas utrymme och de personliga assistenternas utsatthet minskar. Relationen till brukaren kräver en stor grad av flexibilitet, sunt förnuft, kreativitet och förmåga att kunna tänka utanför sina egna ramar. Genom relationen kan personer med utåtagerande beteende förses med en plats där de får känna sig förstådda. Att detta, till och med, kunnat ersätta behovsmedicin för vissa personer, som Kenneth beskriver, belyser betydelsen av att

personliga assistenter etablerar en fungerande relation till uppdragsgivare med utåtagerande problematik.

Samtliga perspektiv verkar också överens om att relationen bör introduceras och utvecklas i det direkta mötet mellan assistent och assistansanvändare. Parallellt i denna process där relationen etableras, utvecklas och fördjupas också kommunikationen. Båda parter får på detta sätt en rättvis möjlighet att påverka hur de uppfattas av den andre och utveckla fungerande kommunikationsvägar.

6.2 Maktbalansen mellan assistent och assistansmottagare

Foucault menar att personer som utövar eller utsätts för maktutövning sällan är medvetna om det (Beronius, 1991). Hur maktbalansen egentligen ser ut mellan assistent och assistansmottagare framkommer inte, på något tydligt sätt i intervjuerna med de personliga assistenterna själva men framkommer tydligare i intervjuerna med cheferna och forskarna. Av denna anledning kommer denna resultatredovisning om hur maktbalansen ser ut mellan assistent och assistansmottagare främst att utgå från materialet från intervjuerna med cheferna och forskarna. Jag är medveten om att detta är andrahandskällor men anser ändå denna information relevant i sammanhanget utifrån Foucaults syn på maktutövning.

6.2.1 Hos vem finns makten?

Monica beskriver hur personliga assistenter tillskrivs en slags överordnad makt i förhållande till personen med funktionsnedsättning. Detta framkommer även i intervjun med Ritva som beskriver den såkallade givarauktoriteten. Hon menar att professionellt utbildade sällan har ett reflekterande förhållningssätt till sin egen auktoritet och makt. I vår sociala kontext ligger att givare har en speciell auktoritet. Om du ger något får du även bestämma väldigt mycket, detta förpliktigar och skapar en underordning hos mottagaren. Av denna anledning har LSS-lagen varit väldigt viktig menar Ritva, då den balanserar makten mellan givare och mottagare.

Ewa menar att personliga assistenter ligger som en tredje utsatt part i maktrelationerna mellan arbetsgivare och uppdragsgivare. Hon hävdar att om inte personliga assistenter har eller förses

med tillräcklig kunskap för att kunna hantera en persons utåtagerande beteende kan det skada både brukare och assistent. Denna position blir särskilt sårbar hos nyanställda.

Som beskrivs av Larsson (2008), formuleras i LSS-lagen att den enskilde ska ha omfattande inflytande över insatsen personlig assistans. Detta ger också den enskilde en form av lagstadgad makt över sina assistenter. Caroline beskriver hur hon har varit med att stänga arbetsplatser på grund av att personal skadats på livshotande sätt av sina brukare och att hon inte har kunnat garantera de personliga assistenternas säkerhet. Hon uppger att hon har ett totalt arbetsmiljöansvar för sina anställda assistenter och att stängning vid ett fåtal tillfällen blivit den sista utvägen när hon försökt andra sätt, såsom dubbelbemanning, för att komma till rätta med problemen. Annika och Kenneth beskriver en av sina uppdragsgivare som sagt upp assistent efter assistent för att hon inte varit nöjd med dem och som nu stod helt utan assistenter.

6.2.2 Reflektioner kring makt

Resultatet ger ingen entydig bild av vem som innehar makten. Beroende på uppdragsgivarens egen förmåga att utöva den makt de genom LSS tillskrivits kan uppdragsgivarens makt komma att överstiga assistentens. Men denna makt kan i sin yttersta form av utövande övergå i maktlöshet, där brukaren kan komma att stå utan assistenter och därmed stöd och service, som både Kennet, Annika och Caroline beskriver.

6.3 Upplevelser och sätt att hantera denna utsatthet

För de personer som arbetar med personer med utåtagerande problematik kan en särskild utsatthet uppstå. Personliga assistenter arbetar dessutom oftast ensamma med dessa personer vilket kan förstärka denna utsatthet. Detta kommer jag att beskriva i följande avsnitt.

6.3.1 Personliga assistenters utsatthet i arbetet

Samtliga intervjupersoner bekräftar att denna utsatthet förekommer inom personliga assistenters verksamhetsområde. Kristian menar att det gäller att gilla läget men också att han

samtyckte till arbetsvillkoren och arbetssituationen när han anställdes. Passar inte dessa bör personen söka sig vidare, förstärker han.

Lena och Ewa uttrycker båda vikten av att som personlig assistent kunna förmedla ett lugn till sin uppdragsgivare. Ewa menar att assistenter behöver en stor kunskap i hur utåtagerande beteende hos personer med funktionsnedsättning kan hanteras. Hon är övertygad om att kunskap kan skapa en trygghet hos assistenten som de sedan kan spegla till sin uppdragsgivare i konfliktsituationer, vilket blir till en styrka och bemästringsstrategi. Om inte den personliga assistenten förses med nödvändig kunskap kan detta skada både assistenten och den de ska arbeta för menar hon. Men hon poängterar vidare att kunskapen i sig aldrig blir tillräcklig om den förblindar assistenten från att se personen bakom funktionsnedsättningen. Lena uttrycker att hon ser en stor styrka i att hon kan behålla ett lugn i situationer när hennes uppdragsgivare blir utåtagerande. Att hennes brukare känner trygghet är en grundförutsättning för arbetet menar hon. Men Lena har också sagt ifrån. Hon beskriver att hon tidigare arbetat med en man som onanerade oavbrutet och att det till följd av detta var klibbigt i hela hans lägenhet vilket också var hennes arbetsplats. När hon blev erbjuden förlängning av sin tjänst avböjde hon och sökte sig vidare. Hon poängterar vidare att hon hade kunnat tänka sig att jobba kvar om det funnits en vilja på arbetsplatsen att prata om och försöka begränsa detta hos mannen.

Hannes beskriver sin brukares stora kommunikationsbegränsningar. När inte språket finns där blir hans alternativ till att göra sig förstådd och få fram sin vilja att riva, slå och sparka sina assistenter, eller slå sönder saker i sin omgivning. Hannes har idag ärr på armar som uppkommit av att hans brukare rivit honom. Han är den enda av assistenterna som svarar att han känt sig kränkt i dessa situationer. Han säger:

... det är någonting som växt i bröstet, man har känt sig väldigt arg och det har varit svårt att få utlopp för den känslan.

Samtidigt så uttrycker han en ödmjukhet och förståelse för sin brukare:

... om jag tycker det är jobbigt så måste han tycka att det är tio gånger så jobbigt.
Det finns en anledning till beteendet.

Som exempel på förklaringar till aggressiviteten tar han upp att hans brukare upplever en större oro under pollensäsongen på grund av sin allergi. Att Hannes oftast haft en kollega som

han har kunnat prata med, få hjälp och tips av upplever han som en styrka i de situationer hans brukare blir utåtagerande. Han berättar också att han upptäckt fungerande strategier för att hantera dessa situationer, till exempel har han upptäckt att sin närvaro irriterar hans brukare när han blir utåtagerande, det bästa han kan göra i de situationerna är att låta honom vara ensam och inte ingripa. Det bästa, att göra, är ibland att inte göra något, menar Hannes. Den utsatthet Hannes beskriver är inte bara begränsad till honom själv utan även det övriga samhället. Han beskriver att han måste vara försiktig när de är ute i offentliga miljöer tillsammans så att hans brukare inte skadar någon förbipasserande. Även Kristian ger exempel på situationer som inträffat på allmänna platser där han behövt ingripa för att skydda andra. Larsson (2008) skriver att rättspraxis har visat att aktiv tillsyn, det vill säga att hindra personen från att förstöra föremål eller skada sig själv, utgör grundläggande behov vilket personlig assistans kan beviljas för. Hon menar vidare att det krävs kompetent personal med ingående kunskaper för att verkställa detta på ett bra sätt. Aktiv tillsyn i Kristian och Hannes fall tycks även innebära att förhindra sina brukare från att skada andra personer i deras omgivning. Hannes beskriver vidare att det finns mycket hopp i att hans brukares beteende kan vända snabbt. Brukarens utåtagerande beteende kan vända lika fort som det uppkom, vilket gör att om han går hem från jobbet efter en påfrestande dag kan återvända nästa dag med hopp om att det då kommer vara bättre.

Caroline beskriver en personlig assistent som vid ett tillfälle åsamkades så stora fysiska skador av sin brukare, som hade en utåtagerande problematik, att hon aldrig kunde komma tillbaka till yrket.

6.3.2 Underrapportering av våldshändelser i yrket

Både chefer och assistenter är överens om att det finns ett problem med underrapportering av dessa typer av händelser. Det allvarligaste med att många av de händelser där våld förekommer inte rapporteras menar Kenneth är att det skapas en acceptans, att det är accepterat att få ta emot slag och att det genom det kan uppstå en känsla hos de personliga assistenterna av att vara mindre värda. Caroline tror att många assistenter känner att denna utsatthet till viss del ingår i jobbet, men hon är tydlig med att det är fel och att detta inte är något assistenter ska vara tvungna att utstå. Lundström (2006) berör också problemet underrapportering i sina undersökningar om våld inom vården. Han beskriver också hur det inom vården råder en accepterad uppfattning om att våld är en del i arbetet. Han menar också

att det finns brister i rutiner kring rapportering av våldshändelser och att personalen upplever rapportering som betydelselös.

Hannes anmäler det han inte tycker är acceptabelt såsom rivsår som det blivit ärr av men han vet liksom de övriga två assistenterna att han enligt reglerna borde anmäla mer än vad han gör. Ewa menar också att det är viktigt att vara lyhörd och att mycket av denna problematik kan förebyggas genom att den medvetandegörs. Först när problematiken är synlig kan det föras en dialog kring den, hon säger också att tabun kring att prata om detta kan ligga som hinder för att kunna förbättra situationen. Detta formulerar även Ritva, hon menar att så länge personen upplever det som tabu så artikuleras inte problemet. För att få hjälp behöver personen artikulera problemet annars förblir det bara en darrande känsla inom personen.

6.3.3 Reflektioner kring utsattheten

Att det finns förklaringar till varför personen blivit aggressiv har stor betydelse för att hantera denna utsatthet. Även kommunikationen är återigen relevant. De assistenter jag intervjuat verkar alla ha kompetensen att hantera det våld som förekommer i deras yrke. Beroende på brukarens behov och funktionsnedsättning krävs som personlig assistent olika kvalifikationer. För assistenter till personer med en utåtagerande problematik kan skicklighet i att hantera aggressivitet ses som en sådan kvalifikation och expertkunskap som är unik för yrkesgruppen. Alla de assistenter jag intervjuat verkar själva ha utvecklat denna förmåga och kunskap i själva interaktionen med personen de arbetar för. Kunskapen de har om hur de ska hantera våld och övergrepp har de fått för att de känner personen.

Om denna utsatthet skulle utvecklas till att bli ohållbar är lösningen enligt assistenterna själva att söka sig vidare, vilket både Lena och Kristian beskriver. Detta skulle kunna tolkas som att de fördelarna som finns i den anställning de för tillfället har överväger den utsatthet de själva bekräftar som en del i arbetet. Enligt Åkerströms (1993) forskning blir det relevant att reflektera kring om de personliga assistenterna möjligtvis skulle vara begränsade i sina svar med anledning av den tabu som Åkerström antyder finns kring att uttrycka avsmak och antipati gentemot den person man är till för att hjälpa.

Intressant i detta resultat är också att cheferna uttrycker att denna form av utsatthet inte är något de personliga assistenterna ska acceptera eller behöva utstå i sitt arbete. De personliga assistenterna å andra sidan finner inte detta anmärkningsvärt i någon större utsträckning att denna utsatthet förekommer i deras yrke. Med tanke på Lundströms (2006) forskning som beskriver en rådande uppfattning om våld som en accepterad del i arbetet, måste det ses som

en positiv indikation på att denna uppfattning inte gäller högre upp inom organisationen och bland cheferna. Detta är något som cheferna själva säger vilket inte bekräftar hur det förhåller sig i praktiken. I följande avsnitt bekräftar dock både Lena och Kristian att de både upplever ett stort stöd från sina chefer.

6.4 Personlig assistent, offer?

I tidigare delkapitel bekräftade samtliga intervjupersoner att den typ av utsatthet jag vill belysa i min uppsats existerar i deras arbete. Då de dagligen kan komma att utsättas för våld, hur betraktar de sig själva efter detta? Den frågan vill jag i detta avsnitt besvara utifrån det som framkommit i mina intervjuer.

6.4.1 De personliga assistenterna upplevelse av att utsättas för våld i yrket

Ingen av de personliga assistenterna såg sig som offer, trots att de alla blivit utsatta för händelser med våldsinslag. Inte någon av de personliga assistenterna upplevde att det fanns uppsåt bakom sina brukares aggressivitet. De förklarade utåtagerande beteende med orsaker bortom uttrycket, som inte var kopplade till en vilja att skada dem som assistenter. Lena och Kristian beskriver vidare att de upplever ett stort stöd från sina chefer medan Hannes upplever ett stort stöd från sina kollegor. De tar alla upp att det i yrket finns en större makt att påverka sin situation än om man skulle ha blivit utsatt för dessa handlingar i det privata. Det som sker inom ramen för personlig assistans är under mer kontrollerade former menar Kristian. Han säger att assistenter väljer att acceptera dessa arbetsvillkor när de antar jobbet som personlig assistent och att det gäller att:

Gilla läget om man inte kan förbättra

Lena tonar i sina beskrivningar ned sin utsatthet. När hon ska beskriva det våld hon blivit utsatt för i sitt arbete är hon noga med att först poängtera att det var värre tidigare och att det finns de som har det mycket värre än hon har det. I beskrivningar av situationer som kunde slutat mycket allvarligt, är det inte en rädsla för sin egen hälsa hon uttrycker utan för vad som kunde hänt hennes brukare. Även Kristian berättar hur bra han har det med sin brukare i

förhållande till andra assistenter. Hannes tonar också ned sin utsatthet genom att han sätter den i förhållande till sin brukares situation.

6.4.2 Reflektioner kring assistenter som offer

Tham (Åkerström & Sahlin (red.), 2001) uttrycker hur det med en offerroll kan följa rätten att bli bemött på ett visst sätt eller ta del av olika former av stöd. Detta behov tycks inte finnas hos de personliga assistenterna jag intervjuat då chefen är på de personliga assistenternas sida eller att de känner tillräckligt stöd från annat håll. Istället sätts brukarens välmående i centrum. Att stå upp för sina brukare, försvara dem och hävda deras värde och kvalitéer tycks för de personliga assistenterna viktigare än att någon ska tycka synd om dem eller tillskriva dem en offerstatus. Uttrycket tycks för de personliga assistenterna oväsentligt, förståelsen för orsaken viktig.

I det förhållningssätt som Annika tidigare beskrivit ges de negativa sidorna hos uppdragsgivaren ett begränsat utrymme och uppmärksamhet. Kanske är det just detta som också förhindrar att de personliga assistenternas upplever att de befinner sig i en utsatthet och ser sig själva som offer. Händelser som skulle anses som övergrepp i det privata ges inte den uppmärksamhet de behöver för att personen skulle uppleva sig som offer. Det blir också relevant att reflektera över om de personliga assistenternas svar skulle kunna vara begränsade av relationen till sin brukare och återigen den tabu, Åkerström (1993) beskriver, om att som hjälpare uttrycka negativa känslor till den person de är till för att hjälpa.

7   Analys

I detta avsnitt vill jag lägga mitt teoretiska raster över mitt resultat och tolka det utifrån Michael Foucault och Johan Asplunds teorier om makt.

7.1   Makten i LSS

Enligt Foucault för handlingar alltid med sig konsekvenser. Trots medvetna makthandlingar går det aldrig helt att kontrollerna konsekvenserna av dessa (Nilsson, 2008). Intentionen bakom LSS-lagen var att förbättra levnadsvillkoren för personer med funktionsnedsättningar genom att lagfästa deras rätt till goda levnadsvillkor. Den oförutsedda konsekvensen av detta skulle kunna tolkas som att en ny sorts utsatthet skapades hos den nya yrkesgruppen personliga assistenter, bland annat på grund av att yrket kommit att utvecklas till ett ensamarbete. Att det är ett ensamarbete är i sig är en paradox för ett människovårdande yrke, men det är ett ensamarbete i den bemärkelsen att assistenterna många gånger jobbar som ensam personal och tvingas hantera flertalet etiska frågor i en ofta ensam arbetsituation (Socialstyrelsen, 2005, 2007). Assistansmottagarna är i besittning av en slags makt både gentemot sina assistenter och gentemot assistenternas chefer, då de i teorin är chef över både assistenterna och assistenternas chefer.

7.2   Givarauktoritet och mottagarauktoritet

Ritva som beskriver den såkallade givarauktoriteten, menar att professionellt utbildade sällan har ett reflekterande förhållningssätt till sin egen auktoritet och makt och att uppfattningen i vår sociala kontext är att givare har en speciell auktoritet vilket förpliktigar och skapar en underordning hos mottagaren. Av denna anledning har LSS varit väldigt viktig menar hon då den balanserar makten mellan givare och mottagare. Mitt resultat visar på att det finns en mottagarauktoritet i denna kontext. LSS-lagen har bidragit till att skapa en motpol till

givarauktoriteten i form av en denna. Detta har gjort att brukaren i vissa situationer befinner sig i en överordnad situation gentemot assistenterna. Då utåtagerande beteende från brukarens sida förekommer kan denna komma att få en maktposition från vilken de förfogar över en slags straffimmunitet på grund av sin funktionsnedsättning. Funktionsnedsättningen som sådan medför att dessa personer inte kan ställas ansvariga för sina handlingar på samma sätt som personer utan dessa typer av funktionsnedsättningar. Detta kan tolkas som en stark maktposition.

Givarauktoriteten och mottagarauktoriteten, blir också exempel på hur Foucault beskriver makt som något dynamisk och i ständig rörelse (Beronius, 1991). Brukare och personlig assistent kan betraktas inneha båda dessa auktoriteter parallellt. Brukaren besitter inte bara en mottagarauktoritet utan även en givarauktoritet på det sättet att de är assistenternas uppdragsgivare. De personliga assistenterna får då rollen som mottagare av detta uppdrag. I denna relation befinner sig alltså båda parter i både en underordnad och överordnad maktposition som även beskrivs i Socialstyrelsens rapport från 2007.

Denna relation innehåller också ett slags ömsesidig beroendeförhållande. Brukaren är beroende av assistenten för att få sina behov tillgodosedda, men även assistenten befinner sig i en beroendeställning då de utan brukaren står utan försörjning. Vilket kan betraktas som ytterligare exempel på hur Foucault (Beronius, 1991) beskriver makten som dynamisk. Foucault menade att samspelet mellan maktdimensioner spelar roll för hur relation formas och tar sig uttryck, då båda parter utövar makt parallellt som de blir utsatta för maktutövning, vilket även är fallet för denna relation (Ritzer, 2003).

7.3 Organisationens makt

Ewa framhäver betydelsen av att personliga assistenter har eller förses med tillräcklig kunskap för att kunna hantera en persons utåtagerande beteende. Om inte, menar hon, kan detta skada både brukare och assistent. Makten är enligt Foucault beroende av kontexten i vilken den utövas (Ritzer, 2003). Organisationen kan i detta sammanhang tolkas som en kontext kring personlig assistans som har en makt över det som Ewa beskriver. Om inte de personer som anställs som personliga assistenter tillförsäkras tillräcklig kunskap eller att organisationen förmår rekrytera personliga assistenter med tillräcklig kompetens skapas en maktlös situation för både assistent och uppdragstagare. Denna position blir särskilt sårbar då personer utan erfarenhet eller lämplig utbildning anställs som personliga assistenter.

7.4 Ett annars omöjligt responsorium

Hannes beskriver hur han av sin brukare blivit slagen så allvarligt att han idag har bestående ärr på sina armar. Om detta inträffat i en privat relation hade det antagligen fallit sig naturligt för den person som utsatts för detta våld att utöva den mikromakt som Asplund beskriver, vilken skulle förhindra ett responsorium från att uppstå (Asplund, 1987). Personen hade möjligen upplevt sig kränkt och slutat investera i relationen till den person som utsatt henne/honom för denna kränkning. Detta tycks dock inte vara fallet för de personliga assistenter jag intervjuat, trots att de utsätts för våld i denna relation. De personliga assistenterna tycks trots övergrepp fortsätta investera och agera socialt responsivt utan att känna sig orättfärdigt behandlade. Att just ett responsorium uppkommer i vilket båda parter förstår varandra tycks vara en grundläggande del i ett framgångsrikt arbete för de personliga assistenterna. Men detta responsoriums spelregler skiljer sig från andra. Som jag tidigare beskrivit präglas denna relation, utifrån mina intervjuer, av att assistenten utvecklar andra och kreativa kommunikationsvägar för att nå fram och förstå sin assistansmottagare. Hannes beskriver hur han fått kontakt med sin uppdragsgivare genom musik och att de tillsammans spelat piano. Med dessa alternativa kommunikationsvägar lyckas assistent och assistansmottagare sätta sig in i varandras perspektiv och skapa den ömsesidighet som gör att ett responsorium uppkommer, som i andra relationer troligen hade varit omöjligt.

Gränserna för vad som är tillåtet i relationen sträcker sig också längre än vanligt, utövandet av mikromakt och asocialt responslöst beteende tycks inte få fäste eller kunna hindra responsoriumets uppkomst på samma sätt som i andra relationer. Istället tycks de personliga assistenterna in i det yttersta försvara och vårda de former av social responsivitet och det responsorium som finns i relationen till sin brukare. Det professionella förhållningssätt som Annika beskriver, i vilket assistenter inte låter negativa aspekter få fäste i relationen, innebär också att asocial responslöshet inte heller får något utrymme vilket är en annan aspekt som främjar responsoriumet. För trots kränkningar och aggressivitet, återkommer de personliga assistenterna till sina arbeten och fortsätter kämpa för responsoriumets uppkomst och kvarvarande.

7.5 Verkningslös mikromaktutövning och maktlöshet

Men samtidigt som det finns positiva aspekter med att mikromaktutövning inte får fäste i denna relation kan det också tolkas som en slags maktlöshet för assistenterna. Med tanke på den ena partens intellektuella funktionsnedsättning skiljer sig de båda interaktionsdeltagarnas förutsättningar och förmåga att utöva det Asplund (1987) beskriver som mikromakt. Då assistenterna har förmågan att uppfatta de metasignaler som mikromakten förmedlas genom, blir det också möjligt för assistansmottagaren att utöva mikromakt över sina assistenter, även om de kan komma att göra det omedvetet. Då personen med funktionsnedsättning kan sakna den intellektuella förmågan att uppfatta eller förstå dessa metasignaler blir mikromaktutövning för assistenten verkningslös i vilken en slags maktlöshet uppstår för assistenterna.

7.6 Tryggheten i relationen

Jag beskrev tidigare hur Kristian kunde uppleva sig som trygg i en situation då hans brukare spände ögonen i honom hållandes en kniv i handen. Anledningen att han kunde känna sig trygg var för att han kände sin brukare väl, berättade han. Socialt responsivt beteende karaktäriseras enligt Asplund (1987) av rollövertagande och förmågan att föregripa den andra interaktionsdeltagarens perspektiv och livsvärld. Denna aspekt blir inte bara viktig för uppkomsten av responsorium utan också för assistentens upplevelse av trygghet. Kan assistenten föregripa sin brukares utåtagerande beteende ökar möjlighet att kunna hantera detta på ett bättre sätt för både assistent och brukare. Relationen skapar på så sätt trygghet i yrket.

8 Sammanfattning

Assistenters arbetsförhållande är unikt på flera sätt. LSS-lagen, organisationen och assistentens och assistansanvändarens personliga erfarenheter, kunskaper, och förmågor är alla aspekter som påverkar relationen och makten i relationen. Samtliga assistenter verkar ha en relation till sina uppdragsgivare där båda parter ger, tar och får tillbaka. Ett gott bemötande, en god relation, kreativa kommunikationsvägar, förmåga att leva sig in i sin uppdragsgivares verklighet och förmåga att se det goda och positiva är utifrån mitt resultat grundförutsättningar för ett framgångsrikt arbete som personlig assistent till personer med utåtagerande problematik. Om personer med utåtagerande problematik i relationen till sina assistenter kan förses med en plats där de känner sig förstådda tycks våld från deras sida minska i omfattning. Denna relation bör introduceras och utvecklas i det direkta mötet mellan assistent och assistansanvändare.

En expertkunskap som yrkesgruppen personliga assistenter till uppdragsgivare med utåtagerande beteende bör ha är skickligheten att kunna hantera aggressivitet. De assistenter jag intervjuat verkar ha denna förmåga och kunskap som de utvecklat i den direkta interaktionen med personen de arbetar för. Kunskapen de har om hur de ska hantera våld och övergrepp har de fått via relationen till sina uppdragsgivare.

En intressant del av resultatet är att samtliga assistenter beskriver att de behöver olika slags ventiler och distans för att orka med sitt yrke, främst mentalt. En annan utmärkande aspekt är hur samtliga chefer väldigt starkt betonar att den form av utsatthet som beskrivs i min uppsats inte är något de personliga assistenter ska acceptera eller behöva utstå i sitt arbete, samtidigt som de personliga assistenterna inte finner denna utsatthet anmärkningsvärt i någon större utsträckning. Två av assistenterna bekräftar också att de upplever ett stort stöd från sina chefer när det gäller denna utsatthet.

Det tycks inte finnas någon vilja eller intresse från assistenternas sida att vilja uppfattas som offer. De sätter istället sina brukares välmående i centrum. Att stå upp för sin brukare, försvara dem och hävda deras värde och kvalitéer tycks för de personliga assistenterna viktigare än att någon tycker synd om dem eller tillskriver dem en status som offer. Uttrycket,

i form av våldshandlingar från brukarens sida, tycks för de personliga assistenterna oväsentligt och förståelsen för orsaken viktig.

Min uppsats bekräftar att denna kontext, i vilken personliga assistenter arbetar, och relationen mellan uppdragsgivare och assistent är något mycket unikt. Det är en relation där helt andra spelregler gäller. Detta bekräftats inte minst i att ett responsorium fortsätter att uppkomma i denna relation trots asocialt beteende.

9 Avslutande diskussion och slutsats

9.1 Funktionsnedsättningens ändrade innebörd

Som Grunewald (2008) beskriver har personer med funktionsnedsättning genomgått en omvälvande revolution. Utifrån mitt resultat beskrivs en brukare som en kompetent person med inflytande och makt över sitt liv och som en person som är värd att tas på allvar och lyssnas på. Jag menar att funktionsnedsättningen, som sådan, genom LSS kommit att få en förändrad betydelse. Personer som inkluderas av LSS ges lagstadgad rätt till goda levnadsvillkor. På detta sätt har LSS-lagen stärkt människor med funktionsnedsättningar position i samhället och gett dem en utökad makt över sina liv vilket är ett otroligt framsteg för den enskilda individen. Men samtidigt är denna lagstadgade rättighet inte gällande för människor utan funktionsnedsättning. Funktionsnedsättningen ger på så sätt personen en särskild makt. Detta kan klassas som något unikt, att en tidigare starkt utsatt och marginaliserad grupp i laglig bemärkelse tillskrivits rättigheter och en exklusiv makt. Lika väl som de personliga assistenterna måste vara medvetna om den makt de har gentemot brukaren, måste de personliga assistenterna också vara medvetna om den makt brukaren utövar över dem. LSS-lagen har bidragit till att maktbalansen mellan personal och vårdtagare kommit att jämnats ut. I de flesta assistansrelationer fungerar detta utmärkt och troligen långt mycket bättre än i tidigare institutionsvård. Gruppen som har rätt till personlig assistent är dock allt annat homogen och är liksom andra unika som individer. I gruppen finns också personer med utåtagerande och aggressiv problematik, även dessa personer tillskrivs denna form av makt. Genom LSS och personlig assistent har maktbalansen mellan person med funktionsnedsättning och dess vårdare stabiliserats men samtidigt skapat en ökad utsatthet för de personliga assistenterna på olika sätt, såsom att de ofta jobbar ensamma med aggressiva personer. Den tidigare svage har kommit att bli stark.

9.2 Varför dessa personliga assistenter inte tillskrivs en offerstatus

Som beskrivs i Åkerströms och Sahlins antologi från 2001 påverkar organisationer, myndigheter, politiker och inte minst media vem som betraktas som offer och vem som inte gör det. Brukarens roll som en svag person och ett utsatt offer i beroendeställning till bland annat sina personliga assistenter är cementerad på samma sätt som personliga assistenter många gånger i media betraktas som förövare. Dessa bilder låser både brukarens möjligheter att betraktas som kompetenta, självständiga individer med möjlighet att ta ansvar för sina liv samtidigt som det döljer det faktum att även de kan vara förövare. Möjligen är detta en förklaring till varför de personliga assistenterna inte betraktar sig som offer. Som Åkerström och Sahlin (2001) också beskriver är offerstatusen beroende av att personen som begått ogärningen kan betraktas som gärningsman. Då förövaren i denna relation har en fast roll som offer blir det omöjligt för de personliga assistenterna att tillskrivas en offerstatus.

9.3 Höj statusen på yrket!

Att kunskap förs vidare, utvecklas och utökas om den specifika personen och dess funktionsnedsättning och innebörd av densamma borde vara en rättighet för både personen själv och dess assistent. Detta tycks inte vara någon självklarhet, då många ser personlig assistent som ett genomgångsyrke försvinner kontinuiteten och långsiktigheten i arbetet. Min uppsats visar att relationen mellan assistent och uppdragsgivare är otroligt viktig och att denna relation tar tid att bygga upp. Men när den väl finns där och är etablerad är den ett otroligt verktyg i arbetet som kan få assistansmottagaren att växa, utvecklas, må bättre och skapa den viktiga tryggheten för assistenterna. Med detta som bakgrund menar jag att det är otroligt viktigt att aktivt arbeta för att förbättra arbetsituationen och höja statusen på yrket personlig assistent för att få personer att stanna kvar i yrket. Annars finns inte möjligheten att kunna etablera denna nödvändiga relation mellan assistent och assistansmottagaren med utåtagerande beteende. Jag menar att det finns stora risker i att arbetet blivit ett genomgångsyrke vilket måste motverkas.

9.3.1 Hurdå?

Larsson och Larsson (2004) presenterar i sin studie att majoriteten av personliga assistenter, trots en hög tillfredsställelse i arbetet, övervägde att inte stanna i yrket. Den vanligaste orsaken var att assistenterna hade andra framtidsplaner. Eventuellt finns en förklaring till varför personlig assistent förblir ett lågstatusyrke i detta. Statusen förbli vad den är då de anställda betraktar yrket som ett genomgångsyrke vilket genererar en välkommen erfarenhet och extrainkomst i väntan på något annat. Om assistenterna haft ambitioner att stanna i yrket i framtiden och att det funnits större karriärmöjligheter hade troligen assistenternas påtryckningar på högre lön, regelbunden handledning och utbildning varit större, vilket i sin tur genererat en högre status på yrket. Ett möjligt sätt att uppnå detta menar jag skulle vara att mobilisera de personliga assistenterna själva.

9.4 Framtiden för LSS

2008 presenterade LSS kommittén i sitt slutbetänkande förslag till framtida åtstramningar beträffande beviljandet av assistansersättning men också förstärkt tillsyn och kunskapsutveckling inom LSS verksamhetsområde. Detta förslås träda i kraft år 2010 (Grunewald, 2009). Det tycks finnas stor risk att regeringen beslutar enligt kommitténs förslag. Då vi befinner oss i en svag samhällsekonomisk tid blir en rättighetslagstiftning som LSS känslig för ekonomiska eller ideologiska förändringar, vilket bidrar till en osäkerhet både för assistent som assistansmottagare (Larsson, 2008). Men personliga assistenter behövs för människor med funktionsnedsättningar och det återstår att se hur LSS framtida form kommer att se ut.

9.5 Områden att utforska vidare

Många frågor har under arbetet med min uppsats väckts och jag har motvilligt tvingat mig från att vandra vidare på sidospår som lockat in mig. Jag tänker här dock bara redovisa för ett av dessa.

I juni 2009 uppmärksammade bland annat Sydsvenskan i ett antal artiklar, en 22-årig autistisk man som genom åren begått flertalet våldsbrott. Bland annat har mannen 2004 sparkat ner en

70-årig man på en vårdcentral, 2005 angrep mannen två unga kusiner i en simhall som han tilldelade ett flertal slag mot ansiktet, 2006 sparkade samma man ner en femårig flicka på öppen gata i Malmö och i mars 2009 sparkade han ner en äldre kvinna och krossade hennes arm, även det på en öppen gata. I samtliga fall har åtal mot mannen lagts ned (<http://sydsvenskan.se/malmo/article443849/Overfolls---men-ingen-%E2%80%89kan-domas.html>). Åklagaren som tog beslut om att lägga ner åtalet i fallet från 2009, beskriver mannen som straffimmun. I läkarutlåtande framgår att mannen inte är rättskapabel och inte haft förmågan att kunna förstå vad han gjort. Detta utesluter att det har funnits uppsåt bakom mannens handlingar i straffrättslig mening. De gärningar mannen begått kan därför inte betraktas som brott varpå åtalen lagts ner. I fallet från 2009 hade mannen vid händelsen med sig två personliga assistenter, (<http://sydsvenskan.se/malmo/article443854/Handikappet-gor-att-22-aringen-inte-atalas.html>) trots detta inträffade händelsen. LSS-lagen har som Grunewald (2009) beskriver gjort att personer med utvecklingsstörning idag är fullvärdiga medborgare, med lagstadgad rätt till goda levnadsvillkor. Denna förändring har också inneburit en frihet att kunna leva som andra. Både Hannes och Kristian beskriver hur det kan ingå i deras arbetsuppgifter att skydda allmänheten om deras brukare skulle bli våldsamma i offentliga miljöer. Larsson (2008) skriver att rättspraxis har visat att denna aktiva tillsyn utgör grundläggande behov för vilket personlig assistans kan beviljas. Den utsatthet jag menar existerar för de personliga assistenterna är utifrån det som Sydsvenskans artiklar beskriver inte bara något som är begränsad till relationen mellan personlig assistent och brukare utan sträcker sig längre än så. Denna utsatthet kan alltså även betraktas finnas mellan personer med ett sådant utåtagerande beteende och allmänheten. Detta hade varit intressant att gå vidare med genom frågeställningen; hur skyddar vi allmänheten från dessa personer utan att minska deras frihet eller frånta dem deras rättigheter som formuleras i LSS?

9.6 Avslutande ord

Jag anser min uppsats viktig med anledningen av att brister och oprofessionellt beteende hos personal är det område inom omsorgsarbete som får störst utrymme inom forskning och media. Genom det material som framkommit i mitt uppsatsarbete framstår en problematisk och snårig arbetsituation som de personliga assistenter jag intervjuat tycks hantera på ett ytterst skickligt och aktningvärt sätt.

De assistenter jag intervjuat anser jag utför ett högst beundransvärt arbete som kräver stor mognad och kompetens. Att de i sitt yrke skulle känna sig kränkta av sin uppdragsgivares agerande skulle inte vara fruktbart för deras eget välbefinnande. Även detta tycker jag är beaktansvärt och något att ta lärdom av i vårt i övrigt så lättkränkta samhälle. Kanske har vi i våra privata relationer mycket att lära av relationen mellan assistent och uppdragsgivare, nämligen att ta fasta på det positiva och inte låta negativa aspekter hos personer få tillåtelse att växa och ta plats.

10 Referenser

10.1 Litteratur

Aspers, Patrik (2007) *Etnografiska metoder: att förstå och förklara samtiden*.

Malmö: Liber

Asplund, Johan (1987) *Om hälsnings ceremonier, mikromakt och asocial pratsamhet*.

Göteborg: Bokförlaget Korpen

Beronius, Mats (1991) *Genealogi och sociologi: Nietzsche, Foucault och den sociala analysen*. Stockholm: Stehag B. Östlings bokförlag Symposion,

Denscombe, Martyn (2000) *Forskningshandboken – för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. Lund: Studentlitteratur

Grunewald, Karl (2008) *Från idiot till medborgare*. Stockholm: Gothia Förlag AB

Jacobsson, Katarina, Meeuwisse, Anna, Kristiansen, Arne & Harrysson, Lars (2008) *Socialhögskolan rekommenderar: Råd och anvisningar för uppsatsarbete*. Lund: Socialhögskolan i Lund.

Kvale, Steinar (1997) *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.

Larsson, Monica (2008) *Att förverkliga rättigheter genom personlig assistans*. Lund: Lunds Universitet

Larsson, Monica (2004) *Personlig assistent – kompis, startmotor, eller någons armar och ben? I Gynnerstedt, K Personlig assistans och medborgarskap*. Lund: Studentlitteratur.

Larsson, Monica & Larsson, Stig (2004) *Att vara ett mänskligt hjälpmedel. En studie om att arbeta som personlig assistent*. Lund: Sociologiska Institutionen

Lundström, Mats (2006) *Våld, utmaning och utmattning. Vårdares utsatthet och upplevelser i samband med våld i gruppboheter för personer med utvecklingsstörning*. Umeå: Umeå Universitet

May, Tim (2001). *Samhällsvetenskaplig forskning*. Lund: Studentlitteratur

Nilsson, Roddy (2008) *Foucault. En introduktion*. Malmö: Égalité

Ritzer, George (2003) *Sociological Theory* New York: The McGraw-Hill Companies, Inc.

Vetenskapsrådet (2002) *Forskningsetiska principer inom humanistisk – samhällsvetenskaplig forskning*. Stockholm: Vetenskapsrådet

Åkerström, Malin (1999), *Det begicks bärsärkagång – om nedtoning av våld på sjukhem*. I Sahlin, Ingrid och Åkerström, Malin (red.), *Det lokala våldet. Om rädsla, rasism och social kontroll*. Stockholm: Liber

Åkerström, Malin & Ingrid Sahlin (red.) (2001) *Det motspänstiga offret*. Lund: Studentlitteratur.

Åkerström, Malin (1993) *Våld och hot inom sjukvårdsarbeten – Dokumentation av en riksrepresentativ intervjustudie*. Lund: Network for research in criminology and deviant behaviour at Lund University

10.2 Lagtext

Lag (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade

Proposition (1992/93:159) om stöd och service till vissa funktionshindrade

10.3 Internetkällor

Åklagarmyndigheten (2009) ”Viktimologi” (elektronisk), Hämtad 2009-06-14 från: Åklagarmyndighetens hemsida: <http://www.aklagare.se/131/Ordlista/Viktimologi/>

Olof Westerberg (2009-06-22) ”Överfölls men ingen kan dömas” (elektronisk) Hämtad 2009-07-10 från: Sydsvenskans hemsida: <http://sydsvenskan.se/malmo/article443849/Overfolls---men-ingen-%E2%80%89kan-domas.html>

Olof Westerberg (2009-06-22) ”Handikappet gör att 22-åringen inte åtalas” (elektronisk) Hämtad 2009-07-10 från: Sydsvenskans hemsida: <http://sydsvenskan.se/malmo/article443854/Handikappet-gor-att-22-aringen-inte-atalas.html>

Socialstyrelsen (2009) ”Termbank” (elektronisk) Hämtad 2009-08-26 från Socialstyrelsens hemsida: <http://app.socialstyrelsen.se/termbank/>

11 Bilagor

11.1 Bilaga 1

Information till intervjupersoner

På sjätte terminen på socionomprogrammet skriver jag som student min C-uppsats även kallad examensarbete. Kursen ges av Socialhögskolan vid Lunds Universitet. Syftet med kursen är att ge studenten träning i att självständigt planera och genomföra en vetenskaplig undersökning i socialt arbete av något av fältets verksamhets- och kunskapsområde.

Jag har valt att inrikta min uppsats på personliga assistenters utsatthet i arbetet med brukare med utvecklingsstörning. Av denna anledning skulle jag gärna vilja komma i kontakt med Dig för att genomföra en intervju.

I korthet går mitt arbete ut på att undersöka hur personliga assistenter har möjligheten att förverkliga brukarens rättigheter som formuleras i LSS-lagen utan att göra det på bekostnad av sina egna. Då vissa brukaren på grund av sin funktionsnedsättning och beteende kan komma att utgöra en fara för personer i sin omgivning, bland annat sina assistenter, vill jag undersöka hur personliga assistenter hanterar ansvaret för en god kvalitet i omsorgen om brukaren parallellt med sin egen utsatthet?

Detta har jag tänkt undersöka genom ett antal intervjuer utifrån olika perspektiv. De jag vill komma i kontakt med är: personliga assistenterna och deras chefer men även forskare och experter på området.

Som deltagare genomgår Du en intervju som genomförs av mig. Efter intervjun kommer jag gå igenom och bearbeta materialet. Om Du önskar kommer Du få möjlighet att yttra Dig angående de delar som berör Dig i min uppsats. När uppsatsen är klar kommer jag skicka ut den till samtliga intervjupersoner som deltagit i mitt uppsatsarbete. Uppgifter rörande vem informationen kommer ifrån förbinder jag mig att inte sprida om Du önskar vara anonym. Lägg märke till att Du som intervjuperson hela tiden har rätt att avbryta om Du så önskar. Din medverkan är av största betydelse för min uppsats och jag är mycket tacksam om att Du vill ställa upp som intervjuperson.

Med vänliga hälsningar -

Maria Wallin

telefon: 070 -992 87 93
e-post: mia.maria.wallin@gmail.com

Handledare: Anders Östnäs
Universitetslektor; Socialhögskolan i Lund
telefon: 046 – 14 10 45
e-post: anders.ostnas@gmail.com

11.2 Bilaga 2

Frågor till Kenneth Urkedal och Annika Wretensjö:

1. Vill du berätta lite om er själva, ert arbete, bakgrund och Tindra?
2. En del av det jag vill belysa med min uppsats är utsattheten hos assistenter till brukare med funktionsnedsättning som har ett utåtagerande problematiskt beteende. Har ni genom ert arbete erfarenheter av detta?
3. Hur hanterar ni som arbetsgivare detta?
4. Hur tror ni att man som assistenter till dessa personer på bästa sätt hanterar ansvaret för en god kvalitet i omsorgen om brukaren parallellt med sin egen utsatthet?
5. Då LSS är en rättighetslagstiftning undrar jag om ni tror, att man som personlig assistent kan komma att förverkliga en målgrupps rättigheter på bekostnad av sina egna. Hur ser ni på det?
6. (Presentera de två fiktiva scenarierna för Kenneth och Annika och fråga vad han har för tankar kring de båda?)
  - Är detta något du kan känner igen (scenario 2)
  - Vad är detta egentligen? Ett brott? Kan man se den personliga assistenten som ett brottsoffer?
  - Ser du att personliga assistenter skulle kunna vara utsatta för kränkningar eller till och med övergrepp av sin brukare?
  - Har ni på Tindra någon policy för hur dessa typer av händelser ska hanteras?
  - Vad finns det för stöd för assistenter i dessa situationer?
  - Vad är ditt ansvar som arbetsgivare?
  - Tänker att ni som arbetsgivare bär ett ansvar FÖR era assistenter, till exempel för att de har en bra arbetsmiljö och så vidare, samtidigt som brukaren är era arbetsgivare som ni bär ett ansvar MOT, känner ni att det någon gång uppstått ett problem i detta?
7. Jag tänker att den personliga assistenten kan komma att behöva försvara sig själv i situationer när dess uppdragsgivare blir aggressiv. Men var övergår assistentens självförsvar till att komma att bli ett övergrepp mot brukaren?
8. Brukare kan ju kanske också vara våldsamma på det sättet att de skadar sig själva. Då assistenten har ett ansvar för en god omsorg om brukaren kan det ju kanske ingå att bryta ett sådant beteende för att skydda brukaren. Men sådana situationer kan kanske innebära risker för assistenten. Hur hanterar man sådana situationer och hur långt sträcker sig assistentens ansvar?

9. Tänker också på begreppen självbestämmande och inflytande, för jag läste en artikel för ett tag sen om en utvecklingsstörd man som varit med i rekryteringen av sina assistenter och som endast velat ha ”unga snygga tjejer” som assistenter. Senare hade många av dessa upplevt att de blivit utsatta för sexuella trakasserier från här mannen.
  - Hur tror ni att ni som arbetsgivare skulle hantera en sådan situation?
10. Jag tänker också på begreppet behov. Och att personliga assistenter är till för att verkställa behov. Jag tänker på två aspekter av behov:

Dels den rättsliga aspekten av behov som antingen ger brukaren tillgång till personlig assistans eller ej.

Och dels den aspekten av behov som utgångspunkt i de personliga assistenternas dagliga arbete med brukaren när brukaren väl blivit beviljad personlig assistans. Hur ser ni på detta?

Vad begränsar brukarens behov som ska verkställas genom personlig assistans?
11. Jag har hört att vissa assistentanordnare skriver ett slags kontrakt tillsammans med brukaren, om det är möjligt, för vad som ska ingå i assistansen och hur olika situationer ska hanteras. Är det något ni gör?
12. Tänker på att LSS är till för att uppfylla behov som inte kan tillgodoses på annat sätt. Med tanke på den debatt som förts kring sex som behov de senaste åren och inte minst jämförelserna med Danmark så skulle jag vilja fråga er om ni anser sex vara ett behov och rättighet för alla och någonting som ska verkställas med personlig assistans?
13. Finns det något juridiskt skydd för personliga assistenter, gällande övergrepp från brukare?
14. Har ni någon gång hört talas om en assistent som anmält sin brukare?
15. Dessa typer av händelser ska anmälas som skadeanmälningar eller tillbud till försäkringskassan, stämmer det? I vilket syfte? Vad händer med dessa anmälningar?
16. Har läst en forskningsrapport om vårdares utsatthet i gruppboheter där författaren tar upp problemet med underrapportering.
  - Om ni skulle spekulera, hur många av de här typerna av händelser tror ni anmäls?
  - Hur ser ni på att dessa händelser inte anmäls?
17. Tycker ni att personlig assistans är den bästa lösningen för denna grupp brukare?
18. Du Kenneth har ju jobbat med LSS enda från starten; 1994. Hur ser ni att personlig assistans utvecklats och förändrats under denna tid?
19. Något ni vill tillägga eller som ni tycker jag missat?

11.3 Bilaga 3

Frågor till Caroline Nylander:

1. Vill du berätta lite om dig, ditt arbete och bakgrund?
2. En del av det jag vill belysa med min uppsats är utsattheten hos assistenter till brukare med funktionsnedsättning som har ett utåtagerande problematiskt beteende. Har du genom ditt arbete erfarenheter av detta?
3. Hur hanterar du som arbetsgivare detta?
4. Hur tror du man som assistenter till dessa personer på bästa sätt hanterar ansvaret för en god kvalitet i omsorgen om brukaren parallellt med sin egen utsatthet?
5. Då LSS är en rättighetslagstiftning undrar jag om du tror, att man som personlig assistent kan komma att förverkliga en målgrupps rättigheter på bekostnad av sina egna. Hur ser du på det?

6. (Presentera de två fiktiva scenariona för Caroline och fråga vad han har för tankar kring de båda?)
  - Är detta något du kan känna igen (scenario 2)
  - Vad är detta egentligen? Ett brott? Kan man se den personliga assistenten som ett brottsoffer?
  - Ser du att personliga assistenter skulle kunna vara utsatta för kränkningar eller till och med övergrepp av sin brukare?
  - Har ni på inom Kalmar kommun någon policy för hur dessa typer av händelser ska hanteras?
  - Vad finns det för stöd för assistenter i dessa situationer?
  - Vad är ditt ansvar som arbetsgivare?
  - Tänker att du som arbetsgivare bär ett ansvar FÖR dina assistenter, till exempel för att de har en bra arbetsmiljö och så vidare, samtidigt som brukaren är din arbetsgivare som du bär ett ansvar MOT, känner du att det någon gång uppstått ett problem i detta?
7. Jag tänker att den personliga assistenten kan komma att behöva försvara sig själv i situationer när dess uppdragsgivare blir aggressiv. Men var övergår assistentens självförsvar till att komma att bli ett övergrepp mot brukaren?
8. Brukare kan ju kanske också vara våldsamma på det sättet att de skadar sig själva. Då assistenten har ett ansvar för en god omsorg om brukaren kan det ju kanske ingå att bryta ett sådant beteende för att skydda brukaren. Men sådana situationer kan kanske innebära risker för assistenten. Hur hanterar man sådana situationer och hur långt sträcker sig assistentens ansvar?
9. Tänker också på begreppen självbestämmande och inflytande, för jag läste en artikel för ett tag sen om en utvecklingsstörd man som varit med i rekryteringen av sina assistenter och som endast velat ha ”unga snygga tjejer” som assistenter. Senare hade många av dessa upplevt att de blivit utsatta för sexuella trakasserier från här mannen.
10. Hur tror du att du som arbetsgivare skulle hantera en sådan situation?
11. Jag tänker också på begreppet behov. Och att personliga assistenter är till för att verkställa behov. Jag tänker på två aspekter av behov:
  - Dels den rättsliga aspekten av behov som antingen ger brukaren tillgång till personlig assistans eller ej.
  - Och dels den aspekten av behov som utgångspunkt i de personliga assistenternas dagliga arbete med brukaren när brukaren väl blivit beviljad personlig assistans. Hur ser du på detta?
  - Vad begränsar brukarens behov som ska verkställas genom personlig assistans?
12. Jag har hört att vissa assistentanordnare skriver ett slags kontrakt tillsammans med brukaren, om det är möjligt, för vad som ska ingå i assistansen och hur olika situationer ska hanteras. Är det något ni gör?
13. Tänker på att LSS är till för att uppfylla behov som inte kan tillgodoses på annat sätt. Med tanke på den debatt som förts kring sex som behov de senaste åren och inte minst jämförelserna med Danmark så skulle jag vilja fråga dig om du anser sex vara ett behov och rättighet för alla och någonting som ska verkställas med personlig assistans?
14. Finns det något juridiskt skydd för personliga assistenter, gällande övergrepp från brukare?
15. Har du någon gång hört talas om en assistent som anmält sin brukare?
16. Dessa typer av händelser ska anmälas som skadeanmälningar eller tillbud till försäkringskassan, stämmer det? I vilket syfte? Vad händer med dessa anmälningar?

17. Har läst en forskningsrapport om vårdares utsatthet i gruppboheter där författaren tar upp problemet med underrapportering.
18. Om du skulle spekulera, hur många av de här typerna av händelser tror du anmäls?
19. Hur ser du på att dessa händelser inte anmäls?
20. Tycker du personlig assistans är den bästa lösningen för denna grupp brukare?
21. Hur ser du att personlig assistans utvecklats och förändrats under denna tid?
22. Något du vill tillägga eller som du tycker jag missat?

11.4 Bilaga 4

Frågor till Monica Larsson:

1. Vill du börja med att berätta lite om dig själv?
2. Du har i din avhandling utförligt behandlat hur man genom LSS lagstiftningen förverkligat rättigheter för en viss målgrupp. Kan denna målgrupps rättigheter komma att förverkligas på bekostnad av en annans?
3. En stor del av din avhandling handlar ju om skapandet, utformandet och förändringen i rättighetsregleringen med personliga assistenter i centrum. Kan du se att man någonstans i denna process tagit hänsyn till möjligheten att detta kan skapa en särskild utsatthet för de personliga assistenterna?
4. Lagen ska ju främja självbestämmande hos brukaren, men ser du möjligheter att brukarens självbestämmande skulle kunna utgöra risker eller hota den personliga assistentens rättigheter?
5. Du beskriver i din avhandling olika lagstiftning som ska försäkra människors deras rättigheter, bland annat skyddet mot diskriminering som finns reglerat i grundlagen och den särskild diskrimineringslagstiftning. Ser du att personliga assistenter skulle kunna vara utsatta för diskriminering av sin brukare?
6. Jag tänker också på begreppet behov. Och att personliga assistenter är till för att verkställa behov. Jag tänker på två aspekter av behov:
  - Dels den rättsliga aspekten av behov som antingen ger brukaren tillgång till personlig assistans eller ej.
  - Och dels den aspekten av behov som utgångspunkt i de personliga assistenternas dagliga arbete med brukaren när brukaren väl blivit beviljad personlig assistans. Hur ser ni på detta?
  - Vad begränsar brukarens behov som ska verkställas genom personlig assistans?
7. (Presentera de två fiktiva scenarierna för Monica och fråga vad hon har för tankar kring de båda?)
  - Är detta något du kan känner igen (scenario 2)
  - Vad är detta egentligen? Ett brott? Kan man se den personliga assistenten som ett brottsoffer?
  - Ser du att personliga assistenter skulle kunna vara utsatta för kränkningar eller till och med övergrepp av sin brukare?
  - Känner du till någon policy för hur dessa typer av händelser ska hanteras?
  - Vad känner du till att det finns för stöd för assistenter i dessa situationer?
  - Vad anser du arbetsgivarens ansvar vara?
8. Skulle också i samband med min tidigare fråga och detta exempel vilja fråga dig om du anser sex vara ett behov och rättighet?
9. Var anser du gränsen gå för vad personliga assistenter rättsligt kan utstå?

10. Har läst en forskningsrapport om vårdares utsatthet i gruppboheter där författaren tar upp problemet med underrapportering. Hur ser du på att dessa händelser inte anmäls.
11. Vilka lagar förutom LSS och LASS styr personliga assistenters arbete. Har läst att deras arbete blir speciellt då de jobbar i någon annans hem vad vet du om detta?
12. Finns det något juridiskt skydd för personliga assistenter, gällande övergrepp från brukare?
13. Vad tror du den genomsnittlige personliga assistenten har för kunskap om målen med LSS lagen och syftet med personlig assistans?
14. Hur ser du på LSS framtid?
15. Något du vill tillägga eller som du tycker jag missat?

11.5 Bilaga 5

Frågor till Ewa Bergbäck:

1. Vill du berätta lite om dig, din bakgrund och ditt arbete? Hur blev du intresserad av handikappsvetenskap och funktionshinder?
2. En del av det jag vill belysa med min uppsats är utsattheten hos assistenter till vissa brukare, som på grund av sin funktionsnedsättning har ett utåtagerande beteende. Vad har du för tankar om detta?
3. Vad kan göras för att komma till rätta med sådant beteende?
4. Hur tror du man som assistenter till dessa personer på bästa sätt hanterar ansvaret för en god kvalitet i omsorgen parallellt med sin egen utsatthet?
5. Jag tänker att målet är att dessa situationer inte ska uppkomma, utifrån din kunskap, hur hjälper och stöttar man personalen på bästa sätt för att undvika detta? (vilket indirekt skulle kunna skydda/hjälpa brukaren...?)
6. Då LSS är en rättighetslagstiftning handlar en av mina frågeställningar om att man som personlig assistans kan komma att förverkliga en målgrupps rättigheter på bekostnad av sina egna. Hur ser du på det?
7. (Presentera de två fiktiva scenarion för Ewa och fråga vad hon har för tankar kring de båda?)
  - Är detta något du kan känna igen (scenario 2)
  - Vad är detta egentligen? Ett brott? Kan man se den personliga assistenten som ett brottsoffer?
  - Ser du att personliga assistenter skulle kunna vara utsatta för kränkningar eller till och med övergrepp av sin brukare?
  - Känner du till någon policy för hur dessa typer av händelser ska hanteras?
  - Vad känner du till för stöd för assistenter i dessa situationer?
  - Vad är arbetsgivarens ansvar enligt dig?
  - Vad känner du till för stöd för assistenter i dessa situationer?
8. Jag tänker att i våldssituationer kan assistenten behöva försvara sig, men var övergår, anser du, assistentens självförsvar till att komma att bli ett övergrepp mot brukaren?
9. Brukare kan ju kanske också vara våldsamma på det sättet att de skadar sig själv. Då assistenten har ett ansvar för en god omsorg om brukaren kan det ju kanske ingå att bryta ett sådant beteende för att skydda brukaren. Men sådana situationer kan kanske innebära risker för assistenten. Hur hanterar man en sådan situation och hur långt anser du assistentens ansvar sträcka sig?

10. Tänker också lite på dom här begreppen självbestämmande och inflytande, för jag läste en artikel för ett tag sen om en utvecklingsstörd man som varit med i rekryteringen av sina assistenter och som endast velat ha ”unga snygga tjejer” som assistenter. Senare hade många av dessa upplevt att de blivit utsatta för sexuella trakasserier från mannen.
  - Hur ser du på detta?
11. Tänker på att LSS är till för att uppfylla behov som inte kan tillgodoses på annat sätt. Med tanke på den debatt som förts kring sex som behov de senaste åren och inte minst jämförelserna med Danmark så skulle jag vilja fråga dig om du anser sex vara ett behov och rättighet för alla och någonting som ska verkställas med personlig assistans?
12. Har du någon gång hört talas om en assistent som anmält sin brukare?
13. Anser du att personlig assistans är den bästa lösningen för denna grupp av brukare?
14. Något du vill tillägga eller som du tycker jag missat?

11.6 Bilaga 6

Frågor till Ritva Gough:

1. Vill du berätta lite om dig, din bakgrund och ditt arbete? Hur blev du intresserad av personlig assistans?
2. En del av det jag vill belysa med min uppsats är utsattheten hos assistenter till personer med funktionsnedsättning som har ett utåtagerande beteende. Vad har du för tankar om detta?
3. Hur tror du man som assistenter till dessa typer av brukare på bästa sätt hanterar ansvaret för en god kvalitet i omsorgen om brukaren parallellt med sin egen utsatthet?
4. Tror du att personliga assistenter i vissa fall skulle kunna komma att förverkliga sina brukares rättigheter på bekostnad av sina egna. Hur ser du på det?
5. Ge Ritva de båda exemplen jag har med i min problemformulering och fråga vad han har för tankar kring de båda?
  - Är detta något du kan känner igen (scenario 2)
  - Vad är detta egentligen? Ett brott? Kan man se den personliga assistenten som ett brottsoffer?
  - Ser du att personliga assistenter skulle kunna vara utsatta för kränkningar eller till och med övergrepp av sin brukare?
  - Känner du till om det är vanligt att man har någon policy för hur dessa typer av händelser ska hanteras?
  - Vad känner du till för stöd för assistenter i dessa situationer?
  - Vad anser du att arbetsgivaren har för ansvar i dessa situationer?
  - Tänker att de personliga assistenternas arbetsgivare bär ett ansvar FÖR assistenterna, till exempel för att de har en bra arbetsmiljö och så vidare, samtidigt som brukaren är deras arbetsgivare som de bär ett ansvar MOT, har du några tankar om att det dubbla ansvaret kan skapa ett problem?
6. Jag tänker att i våldssituationer kan assistenten behöva försvara sig, men var övergår assistentens självförsvar till att komma att bli ett övergrepp mot brukaren?
7. Brukare kan ju kanske också vara våldsamma på det sättet att de skadar sig själv. Då assistenten har ett ansvar för en god omsorg om brukaren kan det ju kanske ingå att bryta ett sådant beteende för att skydda brukaren. Men sådana situationer kan kanske

- innebära risker för assistenten. Hur hanterar man sådana situationer och hur långt sträcker sig assistentens ansvar?
8. Tänker också lite på dom här begreppen självbestämmande och inflytande, för jag läste en artikel för ett tag sen om en utvecklingsstörd man som varit med i rekryteringen av sina assistenter och som endast velat ha ”unga snygga tjejer” som assistenter. Senare hade många av dessa upplevt att de blivit utsatta för sexuella trakasserier från här mannen.
Hur ser du på detta?
  9. Jag tänker också på begreppet behov. Och att personliga assistenter är till för att verkställa behov. Jag tänker på två aspekter av behov:
    - Dels den rättsliga aspekten av behov som antingen ger brukaren tillgång till personlig assistans eller ej.
    - Och dels den aspekten av behov som utgångspunkt i de personliga assistenternas dagliga arbete med brukaren när brukaren väl blivit beviljad personlig assistans.
  10. Tänker på att LSS är till för att uppfylla behov som inte kan tillgodoses på annat sätt. Med tanke på den debatt som förts kring sex som behov de senaste åren och inte minst jämförelserna med Danmark så skulle jag vilja fråga dig om du anser sex vara ett behov och rättighet för alla och någonting som ska verkställas med personlig assistans?
  11. Har du någon gång hört talas om en assistent som anmält sin brukare?
  12. Är personlig assistans den bästa lösningen för denna grupp?
  13. Du har sedan lång tid tillbaka skrivit om personliga assistenter, hur ser du att personlig assistans utvecklats och förändrats under denna tid?
  14. Något du vill tillägga eller som du tycker jag missat?

11.7 Bilaga 7

Frågor till Personliga assistenter.

Börja med att informera de personliga assistenterna om att jag i uppsatsen text kommer anonymisera dem på ett sådant sätt att det som kommer fram i den kommande intervjun inte kommer kunna hänföras till dem eller deras brukare personligen.

1. Vill du berätta lite om dig, ditt arbete och bakgrund? (utbildning, hur länge jobbat osv.?)
2. Hur kom det sig att du började jobba som personlig assistent? Minns du vad du hade för förväntningar på det?
3. Vad har de personer du jobbat med haft för typ av problematik?
4. Då LSS är en rättighetslagstiftning undrar jag om personliga assistenter kan komma att förverkliga brukarnas rättigheter på bekostnad av sina egna. Ser du att du som assistent någon gång behövt göra avkall på dina rättigheter för att förverkliga din brukares?
5. En del av det jag vill belysa med min uppsats är utsattheten hos assistenter till personer med funktionsnedsättning som har ett utåtagerande beteende. Har du som genom ditt arbete erfarenheter av detta?
  - Hur upplever du detta?
  - Känner du dig kränkt i dessa situationer?

- Känner du att det finns uppsåt bakom dessa handlingar? (Hade du upplevt det annorlunda om du känt att det fanns det?)
  - Är det ett problem?
  - Hur hanterar du sådana situationer? (Jämföra med nu och när du började som personlig assistent)
  - Vad är viktigt i dessa situationer?
  - Känner du tillräckligt med stöd? Arbetsgivaren?
  - Finns det någon slags policy för hur dessa situationer ska hanteras?
  - Vad skulle du behöva för att underlätta ditt arbete i dessa situationer?
6. Presentera de båda exemplen jag har med i min problemformulering och fråga vad han har för tankar kring de båda?
- Vad tänker du när du läst dem?
  - Är detta något du kan känna igen (scenario 2)
  - Vad är detta egentligen? Ett brott? Kan man se den personliga assistenten som ett brottsoffer?
  - Har du någonsin känt att du blivit utsatt för kränkningar eller till och med övergrepp av din brukare?
  - Polisanmälan, om du vore kvinnan i de båda fallen skulle du polisanmäla? Om inte, varför inte?
  - Skulle du se dig som ett brottsoffer, om inte varför?
  - Känner du att det finns en tabu att prata kring det här?
7. Känner du att det finns en tabu kring att prata kring det här?
- Hur känns det att prata om det här?
8. Har du någon gång känt att du har varit tvungen att göra saker du inte velat eller saker som gått emot dina egna övertygelser och livsstil? (rökiga miljöer, kyrkobesök, osv.)
9. Har du någon gång känt dig rädd för att gå till jobbet? Om en sådan här händelse inträffat hur känns det att gå tillbaka till jobbet efter det?
10. Jag tänker att i våldssituationer kan assistenten behöva försvara sig, men var övergår assistentens självförsvar till att komma att bli ett övergrepp mot brukaren?
11. Tänker på att LSS är till för att uppfylla behov som inte kan tillgodoses på annat sätt. Med tanke på den debatt som förts kring sex som behov de senaste åren och inte minst jämförelserna med Danmark så skulle jag vilja fråga dig om du anser sex vara ett behov och rättighet för alla och någonting som ska verkställas med personlig assistans? Skulle du kunna tänka dig att bistå brukare med exempelvis onani?
12. Brukare kan ju kanske också vara våldsamma på det sättet att de skadar sig själv. Då assistenten har ett ansvar för en god omsorg om brukaren kan det ju kanske ingå att bryta ett sådant beteende för att skydda brukaren. Men sådana situationer kan kanske innebära risker för assistenten.
- Har du varit i en sådan situation?
  - Hur skulle du hantera sådana situationer?
  - Hur långt sträcker sig assistentens ansvar?
13. Hur ser du utifrån det på att yrket personlig assistent för många ses som ett genomgångsyрке eller temporärt yrke?
14. Hur skulle du beskriva din relation till den person du jobbar för?
- Känner du att gränsen mellan privatliv och arbete suddas ut?
15. Sådana här händelser ska ju anmälas till försäkringskassan och arbetsgivaren som arbetsskador eller tillbud. Anmäler du allt på borde anmäla?
16. Minns du anledningarna till varför du sökte dig till att jobba med personer med funktionsnedsättning, har DU och dessa förändrats på något sätt under tiden du arbetat som personlig assistent?

17. Vad är det bästa med ditt yrke?
18. Något du vill tillägga eller som du tycker jag missat?

11.8 Bilaga 8

Scenario 1

En 25-årig kvinna kommer hem en sen lördagsnatt efter att ha varit på middag hos några vänner. Ljuset i trappuppgången tänds när hon kommer in och hon går uppför de 3 trapporna till sin lägenhetsdörr. På andra våningen upptäcker hon en man som helt synligt sitter och onanerar framför henne. Han rusar han upp och tar tag i kvinnan, håller fast henne och tar henne på bröstet. Hon skriker i panik och en granne öppnar snabbt sin dörr varpå mannen släpper taget om kvinnan och störtar nedför trapporna och försvinner.

Scenario 2

En annan kvinna i samma ålder arbetar som personlig assistent åt en 35-årig man med utvecklingsstörning. Hon väcker mannen på morgonen för att som första uppgift hjälpa honom duscha. Hon tvålar in mannens kropp samtidigt som mannen onanerar. Senare på dagen får mannen ett utbrott varpå han blir aggressiv, slår efter kvinnan och tar tag i ett av hennes bröst som han klämmer åt av all sin kraft. Kvinnans bröst blir ömt och hon får en stor rodnad i form av en hand efter händelsen. Dagen efter återvänder hon som alltid till jobbet och utför samma arbetsuppgifter som dagen innan.